

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΘΕΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ»

« Θετική Ψυχολογία και Δυσλεξία:

Διαδικτυακή έρευνα σε ενήλικο Ελληνικό πληθυσμό »

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναστασία - Ευαγγελία Παραδείση

Αθήνα, 2020

Τριμελής Εξεταστική επιτροπή

Σταλίκας Αναστάσιος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κατερέλος Ιωάννης Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Θεοδοσάκης Δημήτρης, ΕΔΙΠ Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Παραδείση Αναστασία Ευαγγελία, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη πάντως δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Είναι πολύ σημαντικό για εμένα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς κάποια πρόσωπα τα οποία στάθηκαν αρωγοί στις σπουδές μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Θετικής Ψυχολογίας, αλλά και στην προσπάθειά μου να ολοκληρώσω αυτή την Έρευνα. Θα ήθελα να ξεκινήσω τονίζοντας μια έννοια από τις πολλές που μελετήσαμε κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού αυτού. Ήταν η έννοια της ευγνωμοσύνης. Ο πρώτος λοιπόν και κυριότερος λόγος που κατάφερα να εφαρμόσω αυτή την έννοια στην καθημερινότητά μου ήταν αυτό το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών. Αρχικά θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου για τον κ. Σταλίκια, Προέδρο του ΠΜΣ Θετικής Ψυχολογίας και του τμήματος Ψυχολογίας, ο οποίος σχεδίασε ένα εξαιρετικό πρόγραμμα βιωματικών σπουδών , μας «αγκάλιασε» και μας ενέταξε στις δράσεις της Θετικής Ψυχολογίας, κάνοντάς μας να νιώθουμε μέλος της ομάδας του. Όλο αυτό αποτέλεσε έμπνευση για εμένα πρώτον για να επαναδιαμορφώσω την ταυτότητά μου επηρεασμένη πια από τις αρχές της Θετικής Ψυχολογίας και δεύτερον με ώθησε να εφαρμόσω ενεργά τη Θετική Ψυχολογία όχι μόνο στη δική μου ζωή αλλά και στο πεδίο της εργασίας μου, σε κλινικό πληθυσμό. Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο είμαι εξίσου ευγνώμων, είναι ο Κος. Θεοδοσάκης , ο οποίος μου έδωσε το κίνητρο, αλλά και την έμπνευση να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα στην διατριβή μου. Ήταν εκείνος που ανταποκρίθηκε στην όποια απορία μου, με συνέπεια , σοβαρότητα και υπευθυνότητα. Ένα ακόμα σημαντικό άτομο που θα ήθελα να ευχαριστήσω, μια εξαιρετη γυναίκα και επιστήμονα, τη Λία Σταμπολτζή με ειδίκευση στη δυσλεξία η οποία με στήριξε και μου έδωσε και εκείνη με τη σειρά της επιπλέον πληροφορίες γι' αυτό το εξειδικευμένο θέμα. Τέλος την οικογένειά μου και τους δικούς μου ανθρώπους οι οποίο πάντα είναι δίπλα μου στις σημαντικές για εμένα καταστάσεις.

Περίληψη

Η δυσλεξία σαν έννοια έχει ταυτιστεί με ένα γνωσιακό έλλειμα, και σε γενικότερα πλαίσια εκλαμβάνεται ως μια αρνητική έννοια. Ελάχιστες έρευνες έχουν μελετήσει τα θετικά χαρακτηριστικά των ατόμων, και ιδιαίτερα των ενηλίκων με δυσλεξία. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί αφενός η σχέση κάποιων μεταβλητών Θετικής Ψυχολογίας με τη Δυσλεξία σε ενήλικο πληθυσμό και αφετέρου η σχέση της μαθησιακής αυτής δυσκολίας με την αντίληψη επαγγελματικής επιτυχίας και ικανοποίησης. Διερευνάται επίσης η σχέση της δυσλεξίας με ανεξάρτητες δημογραφικές μεταβλητές. Συγκεκριμένα μελετήθηκαν κυρίως οι μεταβλητές της Ψυχικής Ανθεκτικότητας, της Ψυχολογικής Άνθισης και τέσσερα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα: η δημιουργικότητα, η επιμονή, η κοινωνική νοημοσύνη και το ομαδικό πνεύμα/ομαδικότητα. Διεξήχθη μια διαδικτυακή έρευνα στην οποία συμμετείχαν 477 άτομα, τα οποία χωρίστηκαν σε τρεις υποομάδες. Στην πρώτη ανήκαν όσα άτομα είχαν διαγνωσμένη δυσλεξία, στην δεύτερη τα άτομα που είχαν την υποψία δυσλεξίας και στην τρίτη οι μη έχοντες δυσλεξία. Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι ελεύθεροι επαγγελματίες με δυσλεξία, καθώς και τα άτομα με δυσλεξία που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, εμφανίζουν μεγαλύτερη δημιουργικότητα σε σχέση με τα άτομα των αντίστοιχων υποομάδων που δεν έχουν δυσλεξία. Επίσης φάνηκε ότι η μεταβλητές της Ψυχολογικής Άνθισης όσο και της Κοινωνικής Νοημοσύνης, παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά στα άτομα που έχουν την υποψία δυσλεξίας. Αυτά τα ευρήματα μπορεί να αποτελέσουν την αφετηρία στην έρευνα της Θετικής Ψυχολογίας σε Ενήλικο πληθυσμό με δυσλεξία. Οι θετικές διαστάσεις της δυσλεξίας, οι οποίες φαίνεται να ενεργοποιούνται στα άτομα που έχουν επίγνωση της δυσκολίας τους αυτής, αξίζει να μελετηθούν περαιτέρω. Οι μελλοντικές προοπτικές της έρευνας συζητούνται αναλυτικά.

Λέξεις κλειδιά: Δυσλεξία, Θετική Ψυχολογία, Θετική Δυσλεξία, Δυνατά στοιχεία χαρακτήρα, Ψυχική Ανθεκτικότητα, Ψυχική άνθιση, Επαγγελματική Επιτυχία

ABSTRACT

Dyslexia as a term has been identified with a cognitive deficit, and it has generally a negative meaning. Only a small number of studies, have been interested in studying the positive characteristics of people, end especially adults with dyslexia. This research aims to study the relationship between Positive variables and Dyslexia in the adult population and the relationship between dyslexia and the perception of professional success and satisfaction. Specifically, Mental Resilience, Flourishing and four character strengths were studied: creativity, persistence, social intelligence and team work. An online survey was conducted in which participated 477 adults, who were separated in 3 groups depended on their answers. The first group contained people who have dyslexia, the second group, people who have the suspicion of dyslexia, and the third group was consisted of people who have not dyslexia, neither the suspicion of it. The results indicated the fact that freelancers with dyslexia as well as people with dyslexia who have completed higher education show more creativity than people in related subgroups who do not have dyslexia. The results also showed that Flourishing as well as Social Intelligence decreased in people suspected of having dyslexia. These findings could be the jumping off point for the research of Positive Psychology in Adults with Dyslexia. Positive dimensions of dyslexia, which seem to be activated in people who are aware of their difficulty, are worth further study. Recommendations of future studies are being discussed

Keywords: Dyslexia, Positive Psychology, Positive Dyslexia, Strengths, Mental Resilience, Flourishing , Professional Success

Περιεχόμενα

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
A1. Σημασία της έρευνας	9
A2. Σκοπός της έρευνας	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ	11
1.1 Θετική Ψυχολογία: Εννοιολογικές διασαφηνίσεις	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΥΣΛΕΞΙΑ	15
2.1 Δυσλεξία: Εννοιολογικές διασαφηνίσεις	15
2.2 Αιτιακές θεωρίες δυσλεξίας	16
2.3 Μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς που συνδέονται με τη δυσλεξία.	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΥΣΛΕΞΙΑ	22
3.1 Η σχέση της Θετικής Ψυχολογίας με τη Δυσλεξία	22
3.2 Σχέση Θετικής Ψυχολογίας και Θετικής Δυσλεξίας στο εργασιακό περιβάλλον	24
3.3 Δυσλεξία και επαγγελματική επιτυχία	25
3.4 Ψυχική Ανθεκτικότητα και Δυσλεξία	27
3.5 Ιστορικά πρόσωπα με δυσλεξία	31
3.6 Δυνατά Στοιχεία του χαρακτήρα και Δυσλεξία	33
3.6.1 Δημιουργικότητα.	35

3.6.2 Δυσλεξία διαπροσωπικές σχέσεις και ομαδικότητα. _____	36
3.6.3 Δυσλεξία και Επιμονή. _____	37
3.6.4 Κοινωνική Νοημοσύνη. _____	37
3.7 Σύνοψη _____	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ _____	40
4.1.Ερευνητικά Ερωτήματα/ Υποθέσεις _____	40
4.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ _____	41
4.2.1 Πληθυσμός. _____	41
4.2.1.1 Δείγμα. _____	41
4.2.2 Διαδικασία. _____	41
4.3 Ερευνητικά Εργαλεία _____	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΈΡΕΥΝΑΣ _____	44
5.1 Περιγραφικά Αποτελέσματα _____	44
5.2 Ερευνητικά Αποτελέσματα _____	47
5.2.1 Αξιοπιστία κλιμάκων Ψυχικής Άνθισης, Ψυχικής Ανθεκτικότητας και Δυνατών Στοιχείων Χαρακτήρα. _____	47
5.2.2 Περιγραφή Επαγγελματικής Ικανοποίησης και αντιλαμβανόμενης επιτυχίας . _	49
5.3 Ερευνητικά Ερωτήματα/ Υποθέσεις και Αποτελέσματα _____	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 _____	59
ΣΥΖΗΤΗΣΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	59

6.1 Περιορισμοί	65
6.2 Μελλοντικές Προοπτικές	65
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ/ ΠΗΓΕΣ	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	74

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A1. Σημασία της έρευνας

Σημαντικός είναι ο αριθμός των ερευνών που αναφέρονται στο θέμα της δυσλεξίας. Ωστόσο οι περισσότερες έρευνες που έχουν διεξαχθεί αφορούν στον παιδικό πληθυσμό με δυσλεξία. Λίγες είναι αυτές που εστιάζουν στην έρευνα της δυσλεξίας σε ενήλικες. Ακόμη λιγότερες είναι οι έρευνες, ειδικά των τελευταίων ετών, που εστιάζουν στην συσχέτιση της δυσλεξίας και της επαγγελματικής επιτυχίας κατά την ενήλικη ζωή. Η ιδιαιτερότητα αυτής της έρευνας έγκειται στην παρουσία της Θετικής Ψυχολογίας ως κεντρική μεταβλητή καθώς και η σύνδεσή της με την δυσλεξία. Μεταξύ άλλων, διερευνάται λοιπόν η σχέση της Δυσλεξίας με την Ψυχική ανθεκτικότητα, την Ψυχολογική άνθιση καθώς και τα δυνατά στοιχεία των ατόμων με την συγκεκριμένη αυτή μαθησιακή δυσκολία. Η συνειδητοποίηση από τους πάσχοντες από μαθησιακές δυσκολίες, ότι υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης ορισμένων δυνατών τους στοιχείων, είναι εξέχουσας σημασίας, καθώς θα τους απομακρύνει από την πεποίθηση ότι η δυσλεξία είναι μια έννοια με κατά κύριο λόγο αρνητική χροιά. Είναι γεγονός ότι υπάρχουν ερευνητικές αποδείξεις ότι τα άτομα με δυσλεξία μπορεί να διακρίνονται σε σημαντικούς τομείς της καθημερινότητας, εφόσον κατανοήσουν τη μαθησιακή τους δυσκολία και την διαχειριστούν σωστά. Η συνειδητοποίηση αυτή από τα ίδια τα άτομα με δυσλεξία θα τους δώσει κίνητρο και δύναμη με αποτέλεσμα να έχουν περισσότερες πιθανότητες να διαπρέψουν στον οποιοδήποτε τομέα παρά την όποια δυσκολία που μέχρι τώρα τους κρατούσε πίσω.

A2. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν αφενός να διερευνηθεί η σχέση κάποιων μεταβλητών Θετικής Ψυχολογίας με τη Δυσλεξία σε ενήλικο πληθυσμό και αφετέρου να διερευνηθεί η σχέση της δυσλεξίας με την αντίληψη επαγγελματικής επιτυχίας και ικανοποίησης. Στην έρευνα εντάχθηκαν οι εξής μεταβλητές οι οποίες όπως είχε δείξει η βιβλιογραφία εμφάνιζαν υψηλά επίπεδα συσχέτισης με την Δυσλεξία. Η Ψυχική λοιπόν Ανθεκτικότητα, η Ψυχολογική Άνθιση και τα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα όπως η δημιουργικότητα, η επιμονή, η κοινωνική νοημοσύνη και η ομαδική εργασία, είναι κάποια από τα θετικά χαρακτηριστικά που αναμένεται σύμφωνα με την βιβλιογραφία να

παρουσιάζονται σε ενήλικο δυσλεκτικό πληθυσμό. Ως ανεξάρτητες μεταβλητές ορίστηκαν η ύπαρξη ή μη δυσλεξίας σε ένα άτομο, η ηλικία και το φύλο, και ως εξαρτημένες ορίστηκαν όλες οι Θετικές μεταβλητές (Ψυχολογική άνθιση, Ψυχική Ανθεκτικότητα, Δημιουργικότητα, Επιμονή, Ομαδική εργασία , Κοινωνική Νοημοσύνη) καθώς και η ικανοποίηση από το επάγγελμα και η αντίληψη επαγγελματικής επιτυχίας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Θετική Ψυχολογία

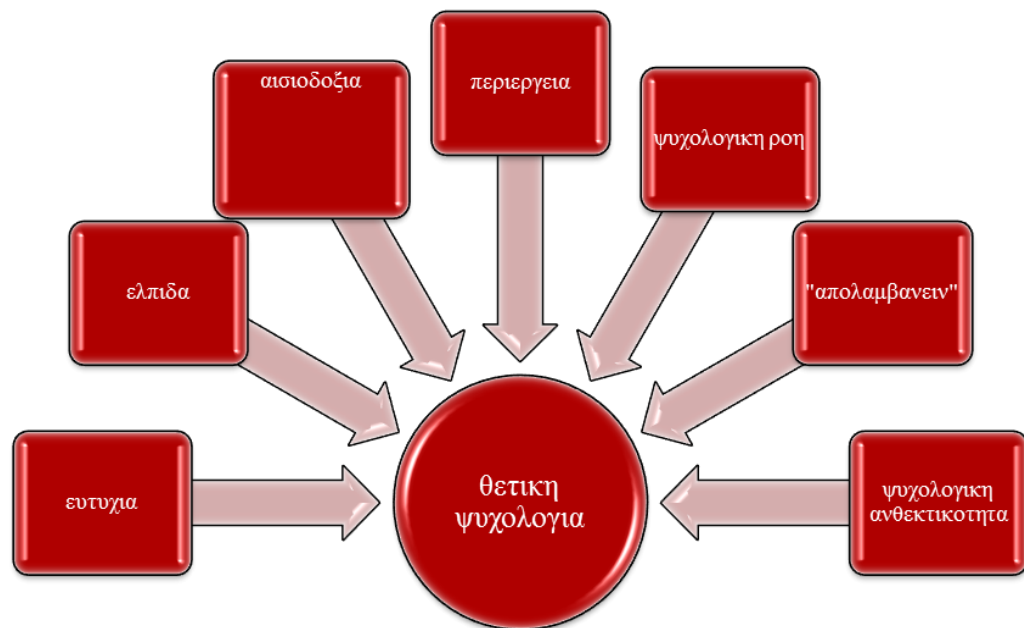
1.1 Θετική Ψυχολογία: Εννοιολογικές διασαφηνίσεις

Η Θετική Ψυχολογία αναπτύχθηκε ως κλάδος της ψυχολογίας το 1998, με κύριο εκπρόσωπο, τον πρόεδρο της Αμερικανικής Ψυχολογικής έρευνας, τον Martin Seligman. Σύμφωνα με τον ορισμό του Sheldon & King(2001), η Θετική Ψυχολογία είναι στην ουσία η επιστήμη που μελετά τους τομείς στους οποίους οι άνθρωποι είναι ικανοί και αποτελεσματικοί. Αντιπροσωπεύει μια προσπάθεια να μελετηθούν από επιστημονική σκοπιά οι παράγοντες που ωθούν τα άτομα αλλά και τα κοινωνικά σύνολα να προοδεύσουν και να ακμάσουν.

Ο Martin Seligman είναι ο ιδρυτής της θετικής ψυχολογίας καθώς εμπνεύστηκε την ονομασία της και την βασική ιδέα που την διέπει. Πριν από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η ψυχολογία είχε επικεντρωθεί στην αντιμετώπιση κάθε αρνητικής πτυχής και διάστασης της ζωής του ατόμου. Σκοπός ήταν η αντιμετώπιση της παθολογίας. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνεπάγεται και με την άνθιση των ατόμων καθώς και με την παρουσία ευχάριστων συναισθημάτων. Με λίγα λόγια η απουσία δυστυχίας δεν συνεπάγεται με την παρουσία της ευτυχίας. Ιδιαίτερα από τον 21^ο αιώνα και έπειτα η ψυχολογία επικεντρώθηκε στο να μελετά την ανθρώπινη νόηση , το συναίσθημα, και την συμπεριφορά των ανθρώπων σε σχέση με το περιβάλλον γύρω τους. Έτσι εμφανίστηκε η επιστήμη της Θετικής Ψυχολογίας ώστε να αναπληρώσει αυτό το μεγάλο κενό που μέχρι τότε είχε η ψυχολογία (Seligman, 2000).

Έτσι, σε αντιδιαστολή με την μονοδιάστατη επικέντρωσή της στις ψυχικές ασθένειες και στη παθολογία στο παρελθόν, η ψυχολογία αρχίζει πλέον να υιοθετεί έναν νέο ρόλο και να παίρνει την ‘ευθύνη’ να βοηθήσει τους ανθρώπους στην αναζήτηση της ψυχολογικής τους ευημερίας , στην καλλιέργεια και την προώθηση των ικανοτήτων και των θετικών χαρακτηριστικών τους. Εμφανίζονται λοιπόν οι βασικές έννοιες αυτού του κλάδου, που βρίσκονται διάσπαρτες στον χώρο της θεωρίας και της έρευνας (Peterson, 2003)οι οποίες είναι η ευτυχία, η ελπίδα-αισιοδοξία, η περιέργεια, η ψυχολογική ροή, το «απολαμβάνειν», η ψυχική ανθεκτικότητα και τα δυνατά

στοιχεία του χαρακτήρα.(Σταλίκας, 2011)

Γράφημα 1.1. Μεταβλητές που συνθέτουν την Θετική Ψυχολογία.

Μέσα από αυτές τις θετικές μεταβλητές συντίθεται η θετική ψυχολογία .Η επιστήμη αυτή είναι στην ουσία η μελέτη των συνθηκών και των διαδικασιών που συμβάλλουν στην άνθηση και την βελτιστοποίηση των λειτουργιών των ανθρώπων και των ομάδων (Gable, 2005). Το θεμελιώδες ζήτημα είναι το άτομο να αναπτύξει την ψυχολογική ευημερία του η οποία πρέπει να ξεπερνά την όποια εμφανιζόμενη παθολογία του. Ωστόσο εγείρεται το ερώτημα γιατί αυτή αναπτύχθηκε τόσο τα τελευταία πέντε χρόνια.

Τον τελευταίο μισό αιώνα έχουν γίνει έρευνες που μελετούν διεξοδικά τον τρόπο που η ανθρώπινη ζωή αποκτά νόημα, σε αντίθεση με παλαιότερες, όπου κυρίαρχο ρόλο είχαν οι έρευνες που είχαν διεξαχθεί πάνω στις διαταραχές. Το πρόσφατο κίνημα Θετικής Ψυχολογίας αναπτύχθηκε χάρη στην αναγνώριση αυτής της ανισορροπίας, και χάρη στην επιθυμία να δοθεί έμφαση και σε παραμελημένες πτυχές της ψυχολογίας.

Ωστόσο δεν πρέπει να θεωρηθεί πως ό,τι δεν ανήκει στο κλάδο της Θετικής Ψυχολογίας αποκτά αυτομάτως αρνητική χροιά. Είναι κατανοητό όμως, ότι η πλειοψηφία αυτής της μεγάλης έκτασης του ακαδημαϊκού έργου δεν έχει εντυφώσει ούτε στη μελέτη του ευ-ζην, ούτε όμως και στη μελέτη της δυσφορίας που νιώθουν οι

άνθρωποι. Αντίθετα, έχει επικεντρωθεί στην μελέτη της ψυχικής ασθένειας. Οι γνωστικοί, κοινωνικοί και αναπτυξιακοί ψυχολόγοι μπορεί να μην θεωρούν ότι υπάρχει τόσο μεγάλη ανισορροπία στην σημαντικότητα που έχει δοθεί στις διαφορετικές πτυχές της επιστήμης της ψυχολογίας. Σε όλες αυτές τις πτυχές υπάρχουν δυο αντίθετες πλευρές. Οι περισσότερες έρευνες έχουν επικεντρωθεί στην διερεύνηση των αρνητικών πτυχών, παραμελώντας τις θετικές. Για παράδειγμα στο κομμάτι των διαπροσωπικών σχέσεων, πολλές έρευνες έχουν διεξαχθεί για το πώς οι άνθρωποι ανταποκρίνονται στην απρεπή συμπεριφορά του συντρόφου τους (π.χ. απιστία), αλλά ελάχιστες έχουν μελετήσει το πώς οι άνθρωποι ανταποκρίνονται στην καλή συμπεριφορά (π.χ να απολαμβάνουν μια όμορφη βραδιά) (Reis & Gable, 2003). Επιπρόσθετα, υπάρχουν όγκοι ερευνών για το πώς τα ζευγάρια και οι οικογένειες επιλύουν τις αντιπαραθέσεις, αλλά ελάχιστες, για το πώς περνούν δημιουργικές και ευχάριστες στιγμές.

Αξίζει όμως να σημειωθεί σε αυτό το σημείο της εργασίας το φάσμα που δεν καλύπτει η θετική ψυχολογία. Στόχος της τελευταίας λοιπόν δεν είναι η άρνηση της δυστυχίας και της ύπαρξης αρνητικών συναισθημάτων. Πιο συγκεκριμένα, δεν είναι μια προσπάθεια να δούμε την ζωή μέσα από «ροζ γυαλιά».

Όσοι μελετούν τις πτυχές της θετικής ψυχολογίας έχουν πλήρη επίγνωση της ύπαρξης του ψυχικού πόνου, και των δυσκολιών που προκύπτουν, αλλά ο στόχος τους είναι να μελετήσουν τα αποτελέσματα που προκύπτουν πίσω από αυτές τις μεταβλητές, δηλαδή το πώς οι άνθρωποι θα νιώσουν θετικά συναισθήματα, χαρά και αλτρουισμό. Γιατί όμως χρειαζόμαστε ένα κλάδο στον τομέα της ψυχολογίας που να αποπνέει θετικότητα; Η επιστήμη της ψυχολογίας έχει δώσει εξέχουσα σημασία και έχει κάνει εξαιρετικά κατανοητό το τι δεν λειτουργεί σωστά με τους ανθρώπους. Όμως η όλη αυτή αναλυτική διερεύνηση αυτού του θέματος κατέληξε να είναι εις βάρος του τι λειτουργεί ορθά με τους ανθρώπους, καθώς αυτός ο τομέας υστερεί σε διερεύνηση. Γιατί όμως ο κλάδος μας ενδιαφέρεται τόσο πολύ για τις αδυναμίες παρά για τις δυνατότητες; Υπάρχουν τρεις λόγοι. Ο πρώτος είναι η συμπόνια. Αυτοί που υποφέρουν έχουν μεγαλύτερη ανάγκη να λάβουν βοήθεια από αυτούς που δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα. Αυτός ο λόγος είναι κατανοητός, αλλά η θετική ψυχολογία θεωρεί ότι είναι εξίσου αναγκαίο να αναγνωρίζονται και οι δυνατότητες του καθενός καθώς αυτές είναι ικανές να συμβάλουν σημαντικά στην πρόληψη ή την μείωση της αδυναμίας κάποιου.

Ο Taylor και οι συνεργάτες του (2000) παρέχουν πειστικά αποδεικτικά στοιχεία

ότι η αίσθηση αισιοδοξίας και προσωπικού ελέγχου είναι προστατευτικοί παράγοντες ψυχικής και σωματικής υγείας. Ακόμη και αν όλοι συμφωνούσαν ότι πρέπει να ξοδεύουμε περισσότερο χρόνο και χρήμα στην έρευνα των προβλημάτων και των δυσκολιών παρά σε έρευνες που αφορούν την υγεία και την δύναμη, η ερώτηση είναι σε τι βαθμό μπορούμε να το κάνουμε αυτό; Εάν λοιπόν το ερευνητικό μας πεδίο χάνει την ισορροπία του, χάνονται ταυτόχρονα και ευκαιρίες για γρήγορη επιστημονική πρόοδο με ελάχιστες επενδύσεις. Επιπλέον, ρεαλιστικοί και ιστορικοί λόγοι ευθύνονται για το ότι η ψυχολογία επικεντρώνεται τα τελευταία 5 χρόνια στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει κανείς και στις ψυχικές ασθένειες. Μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο, ψυχολόγοι ανακάλυψαν ότι οι οργανισμοί χρηματοδότησης έθεταν σε προτεραιότητα έρευνες που αφορούσαν στις ψυχικές ασθένειες και σε άλλα προβλήματα (Seligman, 2002). Από εκείνη την εποχή και έπειτα η κλινική ψυχολογία επικεντρώθηκε στην διάγνωση και την θεραπεία των διαταραχών (Maddux, 2002). Στοιχεία που βοήθησαν στην θεραπεία όσων ήταν ήδη ασθενείς, μπορούν να προστατεύσουν όσους είναι ψυχικά υγιείς, μέσω της καλλιέργειας των δυνατοτήτων τους, που θα βοηθήσουν στην επίτευξη της ευημερίας και της ψυχικής τους ανθεκτικότητας. Ο τρίτος λόγος για τον οποίο η επιστήμη μας επικεντρώνεται στο αρνητικό αντίκτυπο είναι η ίδια μας η ανθρώπινη φύση και οι θεωρίες μας για τις ψυχολογικές διεργασίες. Όπως έχει αναφέρει ο Baumeister (2001), « Το κακό είναι πιο δυνατό από το καλό». Υποστήριξε ότι τα αρνητικά γεγονότα έχουν μεγαλύτερη επίδραση από τα θετικά και ότι οι αρνητικές πληροφορίες τυγχάνουν πιο διεξοδικής επεξεργασίας απ' ότι οι θετικές. Για παράδειγμα, έχει αποδειχθεί ότι η αυτοματοποιημένη επαγρύπνηση τείνει να είναι μεγαλύτερη σε αρνητικά ερεθίσματα παρά σε θετικά (Pratto & John, 1991). Έχει αποδειχθεί επίσης ότι περισσότερο οι αρνητικές, παρά οι θετικές πράξεις κάποιου λειτουργούν ως διαγνωστικό κριτήριο για την αξιολόγηση της ποιότητάς του ως άνθρωπο. Ένας ακόμη σημαντικός λόγος που εξηγεί την επικέντρωση στις αρνητικές πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης είναι ότι δεν πληρούνται οι προσωπικές μας προσδοκίες (Olson, 1996). Χαρμόσινα γεγονότα και πληροφορίες λαμβάνουν χώρα συχνότερα από τα αρνητικά. Έχει αποδοθεί μια αναλογία κατά την οποία αντιστοιχούν 3,2 θετικά γεγονότα σε 1 αρνητικό (Gable, 2000). Έτσι οι αρνητικές πληροφορίες κυριάρχησαν έναντι των θετικών επειδή αποτελούν την εξαίρεση και όχι τον κανόνα.

Εν κατακλείδι δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι αυτό που έγινε γνωστό ως θετική

ψυχολογία εξελίχθηκε γοργά από της απαρχές της. (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Δυσλεξία

2.1 Δυσλεξία: Εννοιολογικές διασαφηνίσεις

Η δυσλεξία ανήκει σε μια κατηγορία μαθησιακών δυσκολιών. Η δυσλεξία είναι μια ειδική μαθησιακή αναπηρία με νευροβιολογική βάση. Χαρακτηρίζεται από δυσκολίες στην ακριβή και / ή άπταιστη αναγνώριση λέξεων προβλήματα στην ορθογραφία και στην αποκωδικοποίηση λέξεων. Αυτές οι δυσκολίες οφείλονται συνήθως σε έλλειμμα στο φωνολογική συνιστώσα της γλώσσας. Δευτερογενείς συνέπειες μπορεί να περιλαμβάνουν προβλήματα στην κατανόηση κειμένων και δυσκολία στην ανάγνωση. Ωστόσο αυτά τα χαρακτηριστικά δεν εμφανίζονται ως αποτέλεσμα άλλων διαταραχών όπως χαμηλός νοητικός δείκτης και οργανικά προβλήματα. Υπάρχουν δυο κύρια είδη δυσλεξίας (Lyon, 2003). Η ειδική αναπτυξιακή δυσλεξία (developmental dyslexia), η οποία προϋπάρχει από την γένεση ή λίγο ύστερα από αυτή και η επίκτητη δυσλεξία (acquired dyslexia), η οποία είναι αποτέλεσμα εγκεφαλικού τραυματισμού. Ο όρος δυσλεξία δεν είναι εύκολο να τοποθετηθεί χρονολογικά. Από τον 5^ο αιώνα π.Χ. (Εποχή του Ιπποκράτη), μαρτυρούνται περιπτώσεις ανθρώπων που παρουσιάζουν προβλήματα στη γλώσσα. Η χρήση του όρου αυτού καθ' αυτού προτάθηκε για πρώτη φορά από τον Καθηγητή της Στουτγάρδης R. Berlin το 1887 ώστε να περιγράψει τις δυσλειτουργίες ατόμων στον λόγο και τη γραφή (Warrington & Langdon, 1994). Από τον 20^ο αιώνα και έπειτα οι έρευνες αρχίζουν να γίνονται πιο συστηματικές και γίνονται οι πρώτες προσπάθειες για την διατύπωση του ορισμού της δυσλεξίας από τον J. Hinshelhood.

Όσον αφορά την συχνότητα της δυσλεξίας, έχει θεωρηθεί τέσσερις φορές πιο συνήθης στους άνδρες από ό, τι στις γυναίκες. Παγκοσμίως έρευνες έχουν δείξει το ποσοστό δυσλεξίας να κυμαίνεται σε 6-9% (Araujo, 2012). Το ιδιαίτερα δύσκολο και παράδοξο για τους ψυχολόγους να εξηγήσουν είναι το εξής: πώς μπορεί ένας διανοητικά ικανός άνθρωπος να δυσκολεύεται σε μια από τις πιο συνήθεις δεξιότητες της ζωής, όπως η ανάγνωση; Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η δυσλεξία κυριαρχεί αισθητά στον πληθυσμό. Η ανάγνωση περιλαμβάνει τον συνδυασμό πολλών διαδικασιών που

αφορούν τον έλεγχο της κίνησης των ματιών, την αυτόματη αναγνώριση λέξεων και την παρακολούθηση ομιλίας (Velluntino, 2004). Αν και η απόκτηση αυτής της ικανότητας απαιτεί χιλιάδες ώρες πρακτικής και σημαντική προσπάθεια, οι περισσότεροι άνθρωποι τείνουν να την κατακτήσουν φυσικά. Η φυσική παραλλαγή έχει, ωστόσο, οδηγήσει στην ύπαρξη ατόμων που δεν αποκτούν αυτή την ικανότητα στο ίδιο επίπεδο με άλλα. Αυτή η παραλλαγή περιγράφεται ως δυσλεξία. Οι επιπτώσεις της δυσλεξίας εμφανίζονται κυρίως κατά την περίοδο της παιδικής ηλικίας. Υπάρχει όμως και η εσφαλμένη αντίληψη ότι τα συμπτώματα μειώνονται με την ηλικία. Είναι σαφές, ωστόσο, ότι η δυσλεξία εξακολουθεί να παραμένει κατά την ενήλικη ζωή. Υπάρχει επίσης, σύμφωνα με τον Nicolson (2015), ουσιαστική συμφωνία ότι η δυσλεξία είναι ένα ετερογενές «σύνδρομο», όχι μόνο με συμπτώματα διαφορετικά από το βασικό πρόβλημα της ανάγνωσης αλλά και με επικαλύψεις σε άλλες αναπτυξιακές διαταραχές .

2.2 Αιτιακές θεωρίες δυσλεξίας

Έχουν υπάρξει πολυάριθμες θεωρίες που επιδιώκουν να κατανοήσουν τα ζητήματα που σχετίζονται με την εμφάνιση δυσλεξίας. Σε επίπεδο συμπεριφοράς, το πρόβλημα είναι η ανάγνωση. Ωστόσο παρατηρούνται και άλλες συνέπειες σε διάφορες γνωστικές διεργασίες όπως η μνήμη, ο ρυθμός επεξεργασίας, η αντίληψη (οπτικοχωρική), η διαχείριση του χρόνου, ο συντονισμός και αυτοματοποίηση δεξιοτήτων όπως γραφή και ανάγνωση.

Σε γνωστικό επίπεδο, υπάρχουν πολλές θεωρίες οι οποίες εξηγούν το εκάστοτε έλλειμμα που παρουσιάζεται, στο επίπεδο μιας αιτιώδους εξήγησης. Η Υπόθεση Φωνολογικού Ελλείματος δηλώνει ότι οι δυσκολίες ανάγνωσης οφείλονται σε προβλήματα στη φωνολογική επεξεργασία- ικανότητα που σχετίζεται με τον γραπτό λόγο-. Τα προβλήματα στην φωνολογική επεξεργασία συνήθως συνεπάγονται με προβλήματα διατήρησης ανάκτησης και επαναφορά στη μνήμη κωδίκων που σχετίζονται με την εκφορά του λόγου. Έτσι μπορεί να εξηγηθεί και η δυσκολία που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με δυσλεξία στην εκμάθηση ορθογραφίας στο γραπτό λόγο. Σύμφωνα με την Θεωρία του διπλού ελλείματος (ΘΔΕ) (Wolf & Bowers 2000),

αναφέρεται ότι τα παιδιά με δυσλεξία πάσχουν από δύο κρίσιμες ελλείψεις. Πρώτον παρουσιάζουν ελλείματα στην ταχεία Αυτοματοποιημένη Κατονομασία (αναγνωστική ταχύτητα) και δεύτερον προβλήματα στην Φωνολογική Ενημερότητα (αναγνωστική ακρίβεια).

Σύμφωνα με τον Nicolson (2015), οι θεωρίες που συζητούνται στο επίπεδο του εγκεφάλου επιχειρούν να εξηγήσουν τα γνωστικά ελλείματα όσον αφορά τη δομή του ίδιου του εγκεφάλου. Η Υπόθεση Οπτικής και Μεγαλοκυτταρικής Ελλειμματικής Κατάστασης δηλώνει ότι υπάρχουν δυσκολίες στην επεξεργασία ταχέως μεταβαλλόμενων οπτικών ερεθισμάτων και ακουστικών διεγέρσεων, επομένως αυτά τα μεγαλοκυτταρικά στρώματα που βρίσκονται στον έξω γονατώδη πυρήνα του εγκεφάλου παρουσιάζουν δυσλειτουργίες και έτσι προκαλούνται τα προβλήματα ανάγνωσης. Έτσι προτείνεται ότι η δυσλεξία επηρεάζοντας το οπτικό σύστημα δυσχεραίνει την αναγνώριση ταχέως μεταβαλλόμενων και διαδοχικών ερεθισμάτων. Μια δεύτερη θεωρία για το επίπεδο του εγκεφάλου είναι η Θεωρία του εγκεφαλικού ελλείματος (Nicolson, & Fawcett, 1995). Η υποθετική περίπτωση του εγκεφαλικού ελλείματος υποδηλώνει ότι τα παιδιά με δυσλεξία παρουσιάζουν μια σειρά «μαλακών νευρολογικών σημείων» και έτσι εμφανίζονται ελλείματα στις κινητικές δεξιότητες, την ισορροπία και την ταχύτητα επεξεργασίας. Αυτές οι θεωρίες αποτελούν μια προσπάθεια απεικόνισης της δυσλεξίας και των συνεπειών της βασισμένη σε βιολογικές ερμηνείες .

Η υπόθεση της έλλειψης αυτοματισμού (Nicolson & Fawcett 1990) είναι μια μαθησιακή υπόθεση που δηλώνει ότι τα παιδιά με δυσλεξία θα έχουν δυσκολίες σε οποιαδήποτε εργασία που απαιτεί αυτοματοποίηση των δεξιοτήτων και ότι ακόμη και σε μια ασχολία όπου φαίνεται να εκτελούν κανονικά πρέπει να προσπαθήσουν περισσότερο από τα παιδιά χωρίς δυσλεξία ώστε να έχουν τα ίδια αποτελέσματα.

Συμπερασματικά, υπάρχουν πολυάριθμες θεωρίες τις οποίες εντοπίζουμε στην βιβλιογραφία προσπαθούν να απεικονίσουν και να ερμηνεύσουν τα ελλείματα της δυσλεξίας και τις συνέπειες της στο άτομο. Ωστόσο είναι και πάλι αδύνατο να καλυφθεί όλο το εύρος των περιπτώσεων. Η έρευνα λοιπόν συνεχίζεται και νέα ερευνητικά μοντέλα διαμορφώνονται ανά τα χρόνια.

Στο θεωρητικό επίπεδο, η κυρίαρχη αιτιώδης υπόθεση παραμένει η φωνολογική έλλειψη η οποία εντοπίζει σημαντικές καθυστερήσεις στην απόκτηση της φωνολογικής δεξιοτεχνίας στα παιδιά με δυσλεξία (Agahi 2015). Κάτι τέτοιο οδηγεί άμεσα σε

προβλήματα στην εκμάθηση ανάγνωσης με βάση τη φωνολογική επεξεργασία. Αυτές λοιπόν οι δυσκολίες ανάγνωσης σύμφωνα με το συγκεκριμένο ερευνητικό μοντέλο, οφείλονται σε προβλήματα στη φωνολογική επεξεργασία, δηλαδή στο διαχωρισμό των λέξεων σε συνθετικούς ήχους. Στη συνέχεια προκαλούν προβλήματα στην τμηματοποίηση του ήχου και επίσης στην ανάμιξη λέξεων, τα οποία και τα δύο είναι κρίσιμα για την ανάπτυξη της ανάγνωσης και της ορθογραφίας (Nicolson, 2015). Όπως αναφέρει η Agahi (2015), προς τα τέλη της δεκαετίας του 1970 σχετικά με το φωνολογικό έλλειμμα. Η αναγνώριση της συσχέτισης του φωνολογικού ελλείμματος με την αποτυχία απόκτησης δεξιοτήτων αποκωδικοποίησης φωνολογικών συστατικών οδηγεί στην κατανόηση της ύπαρξης αναγνωστικών διαταραχών. Αυτά τα φωνολογικά προβλήματα περιλάμβαναν επίσης την αναγνώριση των ήχων που διατυπώνουν λέξεις, διατηρώντας γλωσσικό και λεκτικό υλικό, καθώς και άλλες φωνολογικές δεξιότητες, όπως η βραχυπρόθεσμη μνήμη. Οι φωνολογικές αναπηρίες έχει προταθεί ότι υποκρύπτουν μια αποτυχία στην ανάπτυξη ενός ανεξάρτητου λειτουργικού τμήματος το οποίο είναι υπεύθυνο για την αναγνώριση λέξεων το οποίο με τη σειρά του δύναται να είναι κρίσιμο για την ικανότητα της ανάγνωσης. Έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά που έμαθαν να διαβάζουν, όταν τους είχε δοθεί βοήθεια για την ανακούφιση των συμπτωμάτων τους που σχετίζονταν με τις φωνολογικές δυσκολίες, είχαν παρουσιάσει κάποια βελτίωση κατά τη διάρκεια της μεταγενέστερης ζωής τους (Agahi ,2015).

Το πρόβλημα της φωνολογικής επεξεργασίας θεωρείται ευρέως ότι είναι η κύρια αιτία δυσλεξίας . Ωστόσο, ο Nicolson (2015) υποστηρίζει ότι δεν εξηγεί τα άλλα συμπτώματα που παρατηρούνται ταυτόχρονα, ειδικά σε σχέση με τη δυσλεξία ενηλίκων, και δεν συνδέονται μόνο με το πρόβλημα της ανάγνωσης. Υποστηρίζει επίσης ότι το φωνολογικό έλλειμμα δεν είναι σε καμία περίπτωση η μόνη σχετική θεωρία, αλλά ότι υπάρχουν στην πραγματικότητα πολλές άλλες θεωρίες γνωστικού επιπέδου, κάποιες πιο περιορισμένες, κάποιες ευρύτερες. Για την κάθε μια από αυτές υπάρχουν αποδείξεις και επιτυχημένες έρευνες αλλά και σημαντικοί περιορισμοί .

Σύμφωνα με τον Nicolson (2015), η επιστημονική έρευνα που αποσκοπούσε στον προσδιορισμό των αιτίων των θεμελιωδών προβλημάτων στη «φωνολογική ενότητα» αποδείχθηκε ασαφής. Η εξήγηση του τρόπου με τον οποίο προκύπτουν τα φωνολογικά ελλείμματα εξακολουθεί να χρήζει περεταίρω διερεύνησης και έρευνας.

2.3 Μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς που συνδέονται με τη δυσλεξία.

Η δυσλεξία περιγράφεται συνήθως σε σχέση με τις δυσκολίες στην απόκτηση διαφόρων δεξιοτήτων. Συγκεκριμένα, συνήθως γίνεται αναφορά στα προβλήματα ανάγνωσης, στις κακές ορθογραφικές δεξιότητες και τη γενική βραδύτητα στην επεξεργασία συμβολικών πληροφοριών. Η βιβλιογραφία περιγράφει επίσης ελλείμματα (τουλάχιστον σε μερικούς δυσλεκτικούς) σε ορισμένες πτυχές της αλληλουχίας, του συντονισμού, της προσοχής και της μνήμης (Everatt, et.al., 1999).

Στο πλαίσιο της έρευνας, υπάρχουν επίμονα στοιχεία ότι τα παιδιά με δυσλεξία έχουν προβλήματα που σχετίζονται με δεξιότητες που είναι αρκετά ανεξάρτητες από τη φωνολογική επεξεργασία. Μεταξύ αυτών των άλλων δεξιοτήτων, η αμνησία, η αμηχανία και η αδεξιότητα, τείνουν να συνοδεύουν τη δυσλεξία (Nicolson, 1994.) Οι διαχρονικές έρευνες που αφορούν τη δυσλεξία βασίζονται κυρίως στον εγκέφαλο, ωστόσο σε μεταγενέστερα επίπεδα, η έρευνα, λαμβάνοντας διαφορετική εστίαση συνεχίζει να μελετά αυτούς τους παράγοντες σε σχέση με τους ενήλικες (Agahi, 2015). Δεδομένου όμως του φάσματος των ελλειμμάτων, σχεδόν όλη η έρευνα για τη δυσλεξία έχει συγκεντρωθεί και επικεντρωθεί στα μικρά παιδιά και με σκοπό να σημειωθεί πρόοδος στην αποκατάσταση των προβλημάτων ανάγνωσης ενός παιδιού, ιδιαίτερα αν η δυσλεξία διαγνωστεί έγκαιρα. Στις προηγούμενες δεκαετίες, υπήρξε μια λιγότερο σημαντική διάγνωση δυσλεξίας (Nicolson & Fawcett, 1994). Υπάρχουν αρκετά βασίμια στοιχεία που υποδηλώνουν ότι τα άτομα με δυσλεξία ενοχλούνται περισσότερο από την κριτική. Αυξημένες βρέθηκε να είναι οι επικρίσεις που αντιμετωπίζει ένας μαθητής με δυσλεξία στο σχολείο, ειδικά πριν από τη διάγνωση αυτής. Ως φυσική συνέχεια ακολουθούν η απογοήτευση, η έλλειψη εμπιστοσύνης, η αμφιβολία, η ευαισθησία στην κριτική, τα προβλήματα συμπεριφοράς, και η επιθετικότητα. Όλα τα παραπάνω αποτελούν στρατηγικές αντιμετώπισης των ατόμων με τη μαθησιακή αυτή δυσκολία (Agahi, 2015).

Υπάρχουν στοιχεία που υποστηρίζουν την ιδέα ότι η διάγνωση της δυσλεξίας μπορεί να έχει ισχυρό και κινητοποιητικό αποτέλεσμα για το άτομο. Σε συνέχεια της διάγνωσης ακολουθούν κάποια στάδια τα οποία επιβεβαιώνουν την παραπάνω παραδοχή. Έπειτα από την διάγνωση λοιπόν, το πρώτο βήμα είναι η κατανόηση από τα

ίδια τα άτομα, των προβλημάτων τους. Αυτό οδηγεί συνήθως τα άτομα με δυσλεξία στο να ψάξουν και συνεπώς να έρθουν σε επαφή με πολύτιμες πηγές συμβουλών, υποστήριξης και κατανόησης (Miles, 2006). Η Agahi, 2015, κάνει αναφορά σε έρευνα των Cornwall & Bawden (1992), οι οποίοι υποστήριξαν ότι υπάρχουν αρκετές πιθανότητες ένα άτομο με αδιάγνωστη δυσλεξία, να οδηγηθεί σε διαταραχή συμπεριφοράς και νεανικά αδικήματα κατά την εφηβεία και την ενηλικίωση. Επομένως είναι πολύ σημαντική η διάγνωση αυτής καθώς η αποτυχία της αποτελεσματικής διάγνωσης μπορεί στη συνέχεια να οδηγήσει σε δύο περαιτέρω επιπτώσεις (Nicolson et al., 1992). Σε επίπεδο σταδιοδρομίας, μια λανθασμένη διάγνωση θα μπορούσε να προκαλέσει σε έναν δυσλεξικό ενήλικα να επιλέξει μια σταδιοδρομία για την οποία δεν θα είναι τόσο κατάλληλος. Είναι εύκολο ένα άτομο με δυσλεξία να νιώθει παγιδευμένο σε ένα επάγγελμα που δεν του ταιριάζει. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε οδηγήσει άμεσα στην μη αποτελεσματική λειτουργικότητα του ατόμου αυτού (Nicolson & Fawcett 1992). Ως εκ τούτου, μπορεί να υπάρξουν σημαντικές δυσκολίες για τους ειδικούς επαγγελματικής κατάρτισης και τους συμβούλους σταδιοδρομίας, καθώς δεν είναι σε θέση να συμβουλεύουν αποτελεσματικά και να παρέχουν καθοδήγηση στην κατεύθυνση της σταδιοδρομίας (McLoughlin & Leather, 2002, όπως αναφέρεται σε Agahi, 2015).

Η διαδικασία της διάγνωσης της δυσλεξίας ξεκινά από το σχολείο, όπου ένα παιδί μπορεί να αποτύχει να διαβάσει και να γράψει αρκετά καλά. Αυτό ερμηνεύεται από εκπαιδευτικούς ως απόδειξη ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα με το άτομο. Έχει φανεί ότι συνήθως οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι δεν γνωρίζουν την ύπαρξη δυσλεξίας στα παιδιά ερμηνεύουν τις συμπεριφορές τους ως τεμπελιά. Συνήθως τέτοιου είδους συμπεριφορές προκαλούν τα παιδιά να εκδηλώσουν αποφευκτικές συμπεριφορές οι οποίες στην ουσία προκαλούνται από το άγχος και τον φόβο της κριτικής παρά από την απάθεια (Ryan 1994). Όταν οι μαθητές αισθάνονται ανεπιθύμητοι, ή απορριφθέντες, τότε κατά συνέπεια αρχίζουν να εκδηλώνουν συμπεριφορικά τη δυσαρέσκειά τους αδιαφορώντας για τα μαθήματα ή υποτιμώντας το σχολείο. Είναι πολύ πιθανό επίσης να αποσυρθούν από τις δραστηριότητες στην τάξη και γενικότερα. Έτσι έχει διαμορφωθεί μια γενικότερη αντίληψη ότι τα παιδιά με δυσλεξία αποφεύγουν τις εργασίες και «τεμπελιάζουν»(Agahi, 2015).

Μια προτεινόμενη μέθοδος για να βοηθηθούν οι ενήλικες με δυσλεξία είναι να τους επιτρέψουν να κατανοήσουν τη δυσλεξία τους και, με τη σειρά τους, να

καταλάβουν πώς οδηγεί στις κοινές δυσλεξικές συμπεριφορές που μπορεί να βιώσουν, οι περισσότερες από τις οποίες θεωρούνται αρνητικές (Logan, 2009). Υπάρχουν ακόμα παραπλανητικές και πολύ διαδεδομένες παρανοήσεις, σύμφωνα με τις οποίες οι δυσλεξικοί άνθρωποι αδυνατούν να διαβάσουν και να γράψουν. Υπάρχουν πολλοί διαγνωσμένοι δυσλεκτικοί, των οποίων οι ικανότητες ανάγνωσης, γραφής και ορθογραφίας μπορεί να είναι χαμηλότερου επιπέδου από ότι θα έπρεπε να είναι σε σχέση με τους συνομηλίκους τους, ωστόσο τα επίπεδα νοημοσύνης τους εξακολουθούν να ταυτίζονται με αυτά του μέσου όρου των ανθρώπων. Κατά συνέπεια, δεν ξεχωρίζουν στις καθημερινές καταστάσεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τους δυσλεκτικούς των οποίων οι δεξιότητες γραμματισμού είναι αδύναμες και συνεπώς επιβεβαιώνεται η εσφαλμένη αντίληψη ότι η δυσλεξία έχει ξεκάθαρη σχέση με την έλλειψη δεξιοτήτων επίδοσης. Πολλοί από αυτούς τους ανθρώπους, ωστόσο, ξεχωρίζουν αρνητικά στους χώρους εργασίας λόγω άλλων δυσλεξικών αδυναμιών που ενδέχεται να εμφανίσουν. Αυτές συχνά θεωρείται ότι υπονομεύουν την ικανότητά τους να κάνουν τις δουλειές τους αποτελεσματικά. Αυτό σχετίζεται με την προαναφερθείσα θεωρία του «ελλείμματος αυτοματισμού» (Nicolson & Fawcett 1990), όπου οι άλλες δεξιότητες χρειάζονται περισσότερο χρόνο για ανάπτυξη και μπορεί να είναι ίσως ασθενέστερες σε σύγκριση με αυτές ανθρώπων χωρίς δυσλεξία. Ως εκ τούτου, αυτοί είναι οι παράγοντες που είναι εμφανείς στο χώρο εργασίας.

Η σύγκριση μεταξύ της ικανότητας ανάγνωσης ή γραφής ενός ενήλικα μπορεί να οδηγήσει στην πεποίθηση ότι οι δυσλεξικοί έχουν χαμηλή νοημοσύνη, η οποία στη συνέχεια θα μπορούσε να οδηγήσει σε ψευδείς παραδοχές παραδείγματος χάριν ότι είναι απίθανο να πετύχουν σε ακαδημαϊκά και επαγγελματικά επιτεύγματα. Πολλοί από εκείνους που μπορεί να θεωρείται ότι γελοιοποιούνται επειδή αποτυγχάνουν σε ακαδημαϊκά θέματα, συχνά λαμβάνουν αρνητική αντιμετώπιση από τους συνομηλίκους, τους δασκάλους και τους γονείς τους, υπονομεύοντας περαιτέρω την αυτοεκτίμησή τους, την εμπιστοσύνη και τα κίνητρα τους (Logan, 2009). Μελέτες που έγιναν από τους McLoughlin et al. (1994) έδειξαν ότι με την κατάρτιση και την παροχή συμβουλών κάποια από αυτά τα προβλήματα βελτιώνονται. Καθώς αυξάνεται ο έλεγχος που αποκτά το δυσλεξικό άτομο στο κοινωνικό και εργασιακό του περιβάλλον αυξάνεται συνολική επιτυχία του σε αυτούς τους τομείς. Ο McLoughlin (1994), περιγράφει επίσης ότι οι ενήλικες με δυσλεξία ζουν υπό συνεχή πίεση προκειμένου να ικανοποιήσουν τις προσδοκίες που προκύπτουν σε σχέση με την απόκτηση και

διατήρηση απασχόλησης, καθώς και τις προσδοκίες των εργοδοτών τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις ακόμα και όταν εξασφαλίσουν μια θέση εργασίας, συνεχίζουν να ζουν υπό το καθεστώς συνεχής πίεσης.

Επιστρέφοντας, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στην έννοια της απόκτησης δεξιοτήτων, υπάρχουν συγκεκριμένες ικανότητες και πλεονεκτήματα τα οποία παρουσιάζουν εγγενώς, στα οποία θα πρέπει αυτά τα άτομα να επικεντρωθούν στην ανάπτυξη ώστε να επιβιώσουν ψυχολογικά. Στο σημείο αυτό επεμβαίνει η θετική ψυχολογία η οποία μιλά για τα δυνατά χαρακτηριστικά των ατόμων με δυσλεξία, στα οποία οι ίδιοι μπορούν να βασιστούν και να εξελιχθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Θετική Ψυχολογία και Δυσλεξία

3.1 Η σχέση της Θετικής Ψυχολογίας με τη Δυσλεξία

Υπάρχει ένας συσχετισμός μεταξύ της Ψυχολογίας και της Δυσλεξίας, ο οποίος παρατηρείται και μεταξύ της Θετικής Ψυχολογίας και της Θετικής Δυσλεξίας (Nicolson, 2014).

Η Θετική Ψυχολογία αναπτύχθηκε, καθώς με το πέρασ των αιώνων φάνηκε ότι το να μειώσει κανείς τα αρνητικά του χαρακτηριστικά και την παθολογία, είναι εντελώς διαφορετικό από το να βρει και να αναπτύξει τα δυνατά του στοιχεία και να χτίσει θετικές εμπειρίες. Μέχρι το 1998 λοιπόν η Ψυχολογία μελετούσε αποκλειστικά τα προβλήματα των ατόμων. Εκ τότε, αναπτύχθηκε η Θετική Ψυχολογία και η μελέτη στράφηκε σε άλλα θέματα, όπως στο τι είναι αυτό που κάνει τους ανθρώπους να ανθίζουν και να χτίζουν τα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα τους (Seligman, 2004). Κάτι παρόμοιο συμβαίνει με την Δυσλεξία. Συνήθως η δυσλεξία αναφέρεται και μελετά τα ελλειμματικά χαρακτηριστικά και τις αδυναμίες των ατόμων/ παιδιών. Παρομοίως με τη Θετική Ψυχολογία, η θετική δυσλεξία έρχεται να ρίξει φως και στις θετικές πτυχές και δυνατά χαρακτηριστικά των ατόμων αυτών (Nicolson, 2014).

Η θετική ψυχολογία εφαρμόζει την επιστημονική μέθοδο στα εξατομικευμένα και μοναδικά χαρακτηριστικά που εμφανίζει η ανθρώπινη συμπεριφορά σε όλη της την πολυπλοκότητα. Ο στόχος της θετικής ψυχολογίας δεν είναι μόνο να διορθώσει τις δυσλειτουργίες, αλλά να αξιοποιήσει και να αναπτύξει τις στρατηγικές και συμπεριφορές που λειτουργούν καλύτερα για τα άτομα. Ο ιδρυτής σ' αυτό το πεδίο και

παράλληλα διαχειριστής στο Κέντρο Θετικής Ψυχολογίας, Penn είναι ο Seligman (Seligman, 2000). Η προσέγγιση του κέντρου μπορεί να προσδιοριστεί με τρεις βασικές θεωρήσεις: (1) Τα θετικά συναισθήματα σχετίζονται με τις επιτυχίες του παρελθόντος, την ευτυχία στο παρόν και την ελπίδα για το μέλλον. (2) Τα θετικά ατομικά χαρακτηριστικά εστιάζονται στον εντοπισμό ταλέντων και αρετών, που περιλαμβάνουν την ικανότητα να αγαπάς και να δουλεύεις, το θάρρος, τη συμπόνια, την ανθεκτικότητα, τη δημιουργικότητα, την περιέργεια, την ακεραιότητα, την αυτογνωσία, τη μετριοπάθεια, τον αυτοέλεγχο και τη σοφία κλπ. και (3) Οι Θετικοί φορείς ασχολούνται με το πώς μπορούμε να δημιουργήσουμε και να αναπτύξουμε κοινότητες που χαρακτηρίζονται από δικαιοσύνη, υπευθυνότητα, ευγένεια, γονική μέριμνα, ηθική, ηγεσία, ομαδική εργασία, νόημα ζωής και ανθεκτικότητα. Επί του παρόντος, πολλά από τα συστήματα υποστήριξης και οι μηχανισμοί που είναι διαθέσιμοι για να βοηθήσουν τους δυσλεκτικούς στοχεύουν στο να μειώσουν τις δυσλειτουργίες τους, χωρίς να δίνεται καμία έμφαση στο να αναπτύξουν τα πλεονεκτήματα που έχουν ήδη τα άτομα. Οι τεχνικές της θετικής ψυχολογίας προσφέρουν λοιπόν την ευκαιρία να δοθεί έμφαση στις δυνατότητες των ατόμων με δυσλεξία, και ταυτόχρονα να διακοπεί η αποκλειστική εστίαση στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με δυσλεξία.

Η «Θετική Δυσλεξία» για την οποία μίλησε πρώτος ο Nicolson (2015), εμπνέεται από τη θετική ψυχολογία (Seligman, 2005) με σκοπό να διερευνηθούν τα πιθανά οφέλη μιας προσέγγισης τα οποία συμπληρώνουν τις θεωρίες περί αποκατάστασης της δυσλεξίας. Στόχος είναι να μετασχηματιστεί η εικόνα της δυσλεξίας και των ευκαιριών για τους δυσλεκτικούς ανθρώπους στο σπίτι, στο σχολείο, στην εργασία και στην κοινωνία, εστιάζοντας στα δυνατά σημεία της δυσλεξίας και στον τρόπο με τον οποίο οι δυσλεξικοί άνθρωποι μπορούν να αναπτύξουν και να νιώσουν υπερήφανοι τις δικές τους δυνατότητες.

Η δημιουργικότητα εξετάζεται από τους Everatt et al. (2007), ενώ η εικονογραφική και ακουστική μνήμη και η πρωτότυπη σκέψη εξετάζονται από τους Karolyi και συνεργάτες (2003). Αυτά τα πλεονεκτήματα αποδεικνύονται κοινά μεταξύ των ατόμων με δυσλεξία (Everatt 2008) και αποτελούν συχνή εξήγηση για την επιτυχία τους στη ζωή τους, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Αυτές οι θετικές πτυχές της κατάστασης δημιουργούν ένα σημαντικό πλεονέκτημα ότι οι αρχές της θετικής ψυχολογίας θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν με σκοπό τη στήριξη των δυσλεκτικών

ατόμων. Τα αποδεικτικά στοιχεία υπέρ αυτής της θέσης θεώρησης θεωρίας παρέχονται από τον Hornerya et al. (2014), ο οποίος εξέτασε τις ακαδημαϊκές επιδόσεις και τα αποτελέσματα της σταδιοδρομίας των ατόμων με δυσκολίες στην ανάγνωση, δείχνοντας ότι η μια καλή αυτό-εικόνα μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην επιτυχία.

Τα άτομα με δυσλεξία έχουν τα δικά τους «προσωπικά» πλεονεκτήματα και η επιτυχία τους θα είναι μεγαλύτερη όταν τα κίνητρα τους είναι εγγενή (Deci & Ryan, 1999). Ένα βασικό χαρακτηριστικό της προσέγγισης αυτής είναι η αναγνώριση των δυνατών τους στοιχείων καθώς και αυτών των δυνατοτήτων που συνδέονται με τη δυσλεξία. Ένα βασικό χαρακτηριστικό της Θετικής Δυσλεξίας είναι ότι δίνει έμφαση στη μελέτη των ενηλίκων και όχι τόσο των παιδιών με δυσλεξία. Συνεπώς το πεδίο στο οποίο εκτείνεται η μελέτη αυτή αφορά περισσότερο την καριέρα, εφόσον απευθύνεται σε ενήλικες, παρά την σχολική εμπειρία.

3.2 Σχέση Θετικής Ψυχολογίας και Θετικής Δυσλεξίας στο εργασιακό περιβάλλον

Δεδομένου του εξαιρετικά ανταγωνιστικού χαρακτήρα της σημερινής παγκόσμιας οικονομίας, φαίνεται ότι η ανάπτυξη και η μεγιστοποίηση της απόδοσης τόσο του οικονομικού όσο και του ανθρώπινου κεφαλαίου λαμβάνουν ολοένα και μεγαλύτερη προσοχή στον κόσμο της εργασίας. Σύμφωνα με την πρωτοβουλία θετικής ψυχολογίας, οι Οργανωσιακοί Ψυχολόγοι, προσπάθησαν να υιοθετήσουν μια πιο θετική και ισχυρή προσέγγιση στην αντιμετώπιση των προβλημάτων καθώς και στην διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού. Παραδείγματα τέτοιων οργανισμών αποτελούν το Κέντρο Θετικών Οργανωσιακών Υποτροφιών του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν και το Πανεπιστημίου Gallup, τα οποία βασίζονται στα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα των εργαζομένων προκειμένου να επιτύχουν την σωστή διαχείριση κάθε είδους καταστάσεων (Rath, 2007). Αυτές οι προσεγγίσεις ενσωματώνουν τη θετική οργανωσιακή διαχείριση (POB). Έχει αποδειχθεί μέσα από έρευνες τα τελευταία χρόνια ότι η προσπάθεια εξάλειψης των κακών ή αρνητικών πραγμάτων που σχετίζονται με τον χώρο εργασίας (όπως οι χαμηλοί μισθοί, οι κακές συνθήκες εργασίας και η αυταρχική εποπτεία) δεν οδήγησαν σε ικανοποίηση και βελτιωμένη απόδοση. Στον σημερινό χώρο εργασίας, η μελέτη θεμάτων, όπως η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και η διαχείριση της διαφορετικότητας, που φιλτράρεται μέσω ενός αρνητικά φορτισμένου φακού (π.χ. εστιάζοντας στον τρόπο

εξάλειψης της απογοήτευσης και του στρες) δεν μπορεί να συμβάλλει στην ύπαρξη μιας ισορροπημένης ζωής. Συνολικά, μία από τις βασικές ιδέες της Θετικής Ψυχολογίας είναι ότι η κλίμακα ικανοποίησης ζωής δεν είναι η ίδια για αρνητικές και θετικές εμπειρίες. Η μείωση των αρνητικών εμπειριών ή των αδυναμιών είναι τελείως διαφορετική από την βίωση Θετικών εμπειριών (Seligman, 2004).

Αξίζει λοιπόν να συζητηθεί το πως όλα όσα αναλύθηκαν παραπάνω συνδέονται με τη Θετική Δυσλεξία σε επίπεδο επαγγελματικό. Όπως επισημαίνεται από τον Nicolson (2015), ο Seligman συνειδητοποίησε ότι η κατάθλιψη μελετήθηκε μόνο από πλευράς αρνητικών. Το ίδιο ισχύει και για τη δυσλεξία. Οι περισσότεροι επαγγελματίες εστιάζουν στα αρνητικά των ατόμων με δυσλεξία. Κατά συνέπεια ο μόνος τρόπος βελτίωσης της ζωής τους θεωρούνταν ότι είναι η καταπολέμηση αυτών των αρνητικών. Στο σημείο αυτό χρησιμοποιώντας την Θετική Ψυχολογία ως εργαλείο βελτίωσης της ζωής των ατόμων με δυσλεξία, χρησιμοποιείται ένας άλλος τρόπος ώστε να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός. Στόχος της θετικής δυσλεξίας είναι να εντοπίσει και να εξουσιοδοτήσει τους ανθρώπους να δουλέψουν με τις δυνατότητές τους (strengths) που είναι μοναδικές για τον καθένα, και να τους καθοδηγήσει προς τη σταδιοδρομία που θα περιλαμβάνει τα δυνατά τους στοιχεία, αξιοποιώντας καλύτερες συμβουλές και πληροφορίες σταδιοδρομίας. Τέλος, στόχος της είναι να ενδυναμώσει και να εμπλέξει τους ενδιαφερόμενους φορείς τους γονείς και τις ενώσεις δυσλεξίας με σκοπό την σωστή πληροφόρηση και κινητοποίηση.

3.3 Δυσλεξία και επαγγελματική επιτυχία

Όπως αναφέρει η Agahi, (2015), σε μια μελέτη που διεξήχθη από τους Gottfredson (1984), αρκετές εκατοντάδες αγόρια που διαγνώστηκαν ως δυσλεξικοί στην εφηβεία παρακολούθηθηκαν στη συνέχεια αργότερα κατά την ενηλικίωση. Τα επαγγέλματα αυτών των ανδρών, που ήταν πάνω από το μέσο όρο τόσο σε επίπεδο νοημοσύνης όσο και σε κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, συγκρίθηκαν με εκείνα τόσο μιας ομάδας ελέγχου όσο και του γενικού ανδρικού πληθυσμού. Η ομάδα των δυσλεξικών ανδρών βρέθηκε να έχει θέσεις εργασίας υψηλού επιπέδου, απ' ότι ο μέσος όρος των ανθρώπων. Σπάνια εισήλθαν σε θέσεις εργασίας όπως γιατρού, δικηγόρου ή καθηγητή κολλεγίων, που απαιτούσαν υψηλότερους βαθμούς. Αντίθετα,

επέλεξαν κυρίως να είναι διαχειριστές ή πωλητές, επαγγέλματα στα οποία δίνεται έμφαση σε μη ακαδημαϊκές δεξιότητες, όπως η πειστικότητα και η υποκίνηση.

Ο Logan (2009) μελέτησε την καριέρα των δυσλεξικών ατόμων στον επιχειρηματικό τομέα. Ο Franks και ο Frederick (2011) υποστηρίζουν ότι τα περισσότερα άτομα με δυσλεξία παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά που απαιτούνται ώστε κάποιος να απασχοληθεί στον επιχειρηματικό τομέα. Χαρακτηριστικά όπως ο καλός προφορικός λόγος και η καινοτομία επισημαίνονται ως κοινά χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας. Το εντυπωσιακό είναι ότι η επιχειρηματικότητα συνδέεται συνήθως με τη δυσλεξία, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι υπάρχουν πολλά εξέχοντα άτομα με δυσλεξία στον τομέα του επιχειρηματικού κλάδου. Αξιοσημείωτα ονόματα όπως ο Richard Branson, βρετανός επιχειρηματίας, επενδυτής και συγγραφέας με δυσλεξία, αποδίδουν την επιτυχία τους στον οραματισμό τους και στη φλόγα τους για την «καινοτομία». Αυτά τα χαρακτηριστικά φαίνεται ότι αποτελούν κάποια από τα δυνατά σημεία της δυσλεξίας. Η έρευνα του Bowers (2007) σε 139 ιδιοκτήτες επιχειρήσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες, διαπίστωσε ότι πάνω από το ένα τρίτο των ερωτηθέντων φάνηκε ότι είχαν δυσλεξία. .

Πολλοί δυσλεκτικοί αναπτύσσουν αντισταθμιστικές στρατηγικές , πράγμα το οποίο τους οδηγεί στο να εξελιχθούν σε άτομα με εξαιρετικές δεξιότητες ή ταλέντα. Αυτό το εύρημα οδήγησε στην έρευνα σχετικά με τη σχέση μεταξύ της δυσλεξίας και της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας. Για παράδειγμα, οι Franks and Frederick (2013) εντοπίζουν ομοιότητες μεταξύ των δυσλεκτικών και των επιχειρηματιών. Έχουν διεξαχθεί διάφορες μελέτες περιπτώσεων (Logan, 2009) επιχειρηματιών και διασημοτήτων και γνωστών επιστημόνων οι οποίες συσχετίζουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν τους επιχειρηματίες (όπως, τη δημιουργικότητα, την αποφασιστικότητα, την οικογενειακή ανάπτυξη, την εκπαιδευτική ανάπτυξη και τις τεχνικές γνώσεις) με χαρακτηριστικά γνωρίσματα ατόμων με δυσλεξία (όπως η επιμονή , η κριτική σκέψη, η διαισθητικότητα, η ανθεκτικότητα) καθώς και δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα (όπως η επίλυση προβλημάτων). Οι οργανισμοί που μελετούν την δυσλεξία υποστηρίζουν πως είναι πολύ σημαντικό να επικεντρωθούμε στις θετικές πτυχές της κατάστασης, και όχι μόνο στις δυσκολίες που αυτή προκαλεί.

3.4 Ψυχική Ανθεκτικότητα και Δυσλεξία

Ο όρος Ψυχική Ανθεκτικότητα πρωτοεμφανίστηκε κατά τη δεκαετία του 1970 στην βιβλιογραφία. Εκ τότε χρησιμοποιήθηκε ευρέως και τα τελευταία χρόνια έχει γνωρίσει σπουδαία ανάπτυξη καθώς έχει αποτελέσει σαν έννοια, ένα ψυχολογικό κατασκεύασμα, με ποικίλες διαστάσεις σε πολλά και διαφορετικά περιβάλλοντα. Τα επόμενα χρόνια οι πιο πρωτοποριακοί ψυχολόγοι και ψυχίατροι ερεύνησαν το γεγονός πως πολλά παιδιά, παρά τις αντίξοες συνθήκες μέσα στις οποίες μεγάλωσαν, αναπτύχθηκαν κανονικά και εξελίχθηκαν σε λειτουργικούς ενήλικες. (Luthar, 1991) . Τέτοιου είδους έρευνες έδωσαν έναν θετικό χαρακτήρα στην έννοια της Ψυχικής Ανθεκτικότητας καθώς περιελάμβανε πλέον την έννοια της θετικής προσαρμογής.

Το αρχικό ερώτημα που τίθεται είναι τι σημαίνει Ψυχική ανθεκτικότητα. Έχουν διατυπωθεί πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί με σκοπό να απαντηθεί αυτό το ερώτημα. Καταλήγοντας, σε ένα πιο ευρύ πλαίσιο, ως Ψυχική Ανθεκτικότητα ορίζεται η θετική προσαρμογή, ή η ικανότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας να διατηρεί ή να ανακτά την ψυχική υγεία, παρά τις όποιες αντιξοότητες που βιώνει. (Monroe and Oliviere 2007). Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στους ερευνητές στο να εντοπίσουν την διαφορά των ανθρώπων ή των κοινωνικών ομάδων οι οποίες ανταπεξέρχονται καλύτερα στις αντιξοότητες και έδειχναν θετική προσαρμογή, σε αντίθεση με άλλους οι οποίοι εμφάνιζαν ψυχοπαθολογία και δεν κατάφερναν να ανταποκριθούν στην μετέπειτα ζωή τους με λειτουργικό τρόπο.

Υπάρχουν κάποιες παράμετροι οι οποίες επηρεάζουν την δυνατότητα απόκτησης Ψυχικής ανθεκτικότητας έπειτα από ένα δύσκολο συμβάν. Αυτές οι παράμετροι είναι πρώτον η χρονική στιγμή στη ζωή ενός ανθρώπου που συμβαίνει το δυσάρεστο γεγονός . Δεύτερον η σημαντικότητα της αντιξοότητας στην οποία υπόκειται το άτομο, για το ίδιο το άτομο. Τρίτον οι ήδη υπάρχουσες γνώσεις του ατόμου, δηλαδή, το πώς το ίδιο αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα στην οποία κινείται. Οι διαφοροποιήσεις που προκύπτουν έγκεινται στα επίπεδα αυτοεκτίμησης, αυτοπεποίθησης και αυτοαποτελεσματικότητας που τα άτομα αυτά έχουν. Οι σταθερές και ασφαλείς σχέσεις στοργής καθώς και τα κατορθώματα και οι επιτυχίες που είχε κάποιος επηρεάζουν σημαντικά τα επίπεδα των προαναφερθέντων μεταβλητών. Τέταρτον η συναναστροφή με το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου, δηλαδή ο τρόπος

που τα ίδια επηρεάζουν το περιβάλλον τους καθώς και τη αντιμετώπιση λαμβάνουν από τους άλλους ανθρώπους γύρω τους είναι μια ακόμη παράμετρος η οποία επηρεάζει σημαντικά τη δράση των προστατευτικών παραγόντων.

Παρακάτω θα εξεταστεί η σχέση της Ψυχικής ανθεκτικότητας με τη Δυσλεξία. Η δυσλεξία είναι μια δυσκολία. Αυτή η μαθησιακού είδους δυσκολία ενέχει πολλά αρνητικά για το άτομο και επιφέρει επιπλέον δυσκολίες τόσο σε θέματα καθημερινής φύσεως όσο και σε θέματα ψυχολογικού χαρακτήρα. Ωστόσο, παρά τις προαναφερθείσες δυσκολίες της δυσλεξίας, ορισμένα άτομα με δυσλεξία καταφέρνουν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις δυσκολίες τους και να επιτύχουν ακαδημαϊκά ή / και κοινωνικά επιτεύγματα.

Μέχρι σήμερα, οι ανασκοπήσεις των μελετών σχετικά με τη δυσλεξία και την εκπαιδευτική επιτυχία δείχνουν ότι η έννοια της ανθεκτικότητας δεν έχει εφαρμοστεί στα παιδιά με δυσλεξία, αν και υπάρχει ένας καλός λόγος για κάτι τέτοιο. Υπάρχουν ενδείξεις ότι ορισμένα άτομα με δυσλεξία κατάφεραν να αντιμετωπίσουν τις συγκεκριμένες μαθησιακές τους δυσκολίες και να επιτύχουν ανθεκτικότητα σε εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς τομείς. Στην επιτυχία τους συνέβαλαν διάφοροι κοινωνικο-συναισθηματικοί παράγοντες (Palti, 2003). Αυτοί οι ψυχολογικοί πόροι αντιμετώπισης παραγόντων κινδύνου ή αλλιώς οι προστατευτικοί παράγοντες που ωθούν ένα άτομο να γίνει πιο ανθεκτικό, ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες. Είναι προσωπικοί και κοινωνικοί, οι οποίοι περιλαμβάνουν την ικανότητα του ατόμου για εσωτερικό έλεγχο, την κοινωνική επάρκεια, την προσκόλληση και ένα σημαντικό άλλο πρόσωπο.

α) Εσωτερική πηγή ελέγχου- persistence

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα ανθεκτικά άτομα επιδεικνύουν έναν εσωτερικό τόπο ελέγχου (Luthar, 1991). Πιστεύουν δηλαδή στην ικανότητά τους να ελέγχουν το περιβάλλον, αντί να πιστεύουν ότι οι περιστάσεις είναι καθοριστικές για την εξέλιξή τους. Επίσης, ο εσωτερικός έλεγχος υποδηλώνει ότι τα άτομα δέχονται την ευθύνη για τα αποτελέσματα των πράξεων τους, και ως εκ τούτου, είναι έτοιμοι να συμμετέχουν ενεργά στην αντιμετώπιση των εξωτερικών παραγόντων και καταστάσεων που τους προκαλούν άγχος και δυσάρεστα συναισθήματα άγχους. Έχει φανεί ότι όσοι έχουν εσωτερικό τόπο ελέγχου φαίνεται να επιδεικνύουν υψηλά επίπεδα επιμονής σε δύσκολες καταστάσεις. Επίσης επιδεικνύουν υπομονή ως προς την αναμονή της

ικανοποίησης. Αντιστρόφως, τα παιδιά που κατέχουν εξωτερικό τόπο ελέγχου γενικά θεωρούν ότι έχουν μικρή επίδραση στην έκβαση των συμβάντων της ζωής τους και ότι παράγοντες της τύχης ή της μοίρας είναι αυτοί που ελέγχουν την επιτυχία και την αποτυχία τους (Palti, 2003).

β) Κοινωνική ικανότητα- social intelligence

Ένας άλλος παράγοντας που συσχετίζεται με την ανθεκτικότητα στη βιβλιογραφία και απαιτεί την ενεργό συμμετοχή του ατόμου στη διαδικασία ανάκτησής της είναι η κοινωνική ικανότητα (Luthar, 1991). Τα άτομα με ικανές κοινωνικές δεξιότητες διαπιστώνεται ότι προκαλούν θετικές αντιδράσεις από το κοινωνικό τους περιβάλλον και έχουν καλύτερες σχέσεις με τους σημαντικούς άλλους, κάτι το οποίο λειτουργεί υποστηρικτικά και με τη σειρά του ενισχύει την ανθεκτικότητα. Ο Rutter (1979) διαπίστωσε ότι τα μειονεκτούντα παιδιά με θετικούς κοινωνικούς πόρους ήταν πολύ λιγότερο πιθανό να γίνουν θύματα συνεχιζόμενης γονικής κριτικής απ' ό,τι τα παιδιά χωρίς την κοινωνική στήριξη.

Η κοινωνική υποστήριξη μπορεί να λάβει μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες συνιστώσες: συναισθηματική υποστήριξη, η οποία συνεπάγεται οικειότητα, επιβεβαίωση και αποδοχή, απλή υποστήριξη ή παροχή άμεσης βοήθειας και ενημερωτική υποστήριξη, η οποία περιλαμβάνει συμβουλές σχετικά με την επίλυση των προβλημάτων και την ανατροφοδότηση σχετικά με τη συμπεριφορά κάποιου.

Τα παιδιά με δυσλεξία κινδυνεύουν να μην έχουν αυτή την υποστήριξη, ιδίως σε περιπτώσεις όπου η ακαδημαϊκή επιτυχία είναι σημαντική και υπάρχει υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού. Μπορεί να απορριφθούν από τους συμμαθητές τους και να δημιουργήσουν αρνητικά συναισθήματα σε ενήλικες (εκπαιδευτικούς ή φροντιστές) εξαιτίας της αναποτελεσματικότητάς τους. Ως εκ τούτου, μπορεί να χρειαστεί να επενδύσουν περισσότερες προσπάθειες και να βρουν διάφορους τρόπους για να ικανοποιήσουν την ανάγκη αποδοχής και αυτό δεν είναι πάντα θετικό. Υπάρχει ο κίνδυνος να χρησιμοποιήσουν τη διαταραχή συμπεριφοράς ως τρόπο να αποκτήσουν την προσοχή από τους άλλους, όχι πάντα κατανοώντας ότι η προσοχή που αποκτάται δεν σημαίνει αποδοχή (Palti, 2003).

γ) Σημαντικός άλλος

Η κατάλληλη γονική μέριμνα και μια καλή (ζεστή) σχέση με τουλάχιστον έναν κύριο φροντιστή έχει αποδειχθεί ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη υψηλής αυτοεκτίμησης, και άλλων σημαντικών χαρακτηριστικών. Αυτά τα χαρακτηριστικά διαπιστώθηκε ότι είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη της ανθεκτικότητας.

Έρευνες δείχνουν ότι η έγκαιρη προσκόλληση σε ένα σημαντικό άλλο άτομο μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της ικανότητας των παιδιών να αντιμετωπίζουν δύσκολες και προκλητικές εργασίες. Επιπλέον, τους βοηθά να αντιμετωπίζουν προβλήματα με αυτοπεποίθηση και ενθουσιασμό και να αναπτύσσουν ευελιξία όταν αντιμετωπίζουν αγχωτικές καταστάσεις. Ο Osborn (1990) πρότεινε ότι ο σωστός τρόπος διαπαιδαγώγησης και η σωστή συμπεριφορά των γονέων βοηθούν τα παιδιά που δεν είναι κοινωνικά αποδεκτά, να αποκτήσουν την ικανότητα της Ψυχικής ανθεκτικότητας. Αυτοί οι γονείς επιδεικνύουν συνήθως μη αυταρχικό τρόπο προς τα παιδιά τους και ενεργούν με επίκεντρο το παιδί διατηρώντας θετική και όχι επικριτική στάση με σκοπό την εκπαίδευση των παιδιών. Επιπλέον, οι γονείς που διαθέτουν τρόπους σωστής διαχείρισης των αγχωτικών γεγονότων αυξάνουν τις πιθανότητες, τα παιδιά τους να αποκτήσουν αντίστοιχα λειτουργικούς τρόπους αντιμετώπισης των δυσχερειών, δηλαδή Ψυχική Ανθεκτικότητα. Όπως αναφέρει ο Palti (2003), ο Fonagy (1994) κατέληξε σε μια σημαντική επίσης παράμετρο, σύμφωνα με την οποία τα «ανθεκτικά» παιδιά έχουν δημιουργήσει έναν ασφαλή δεσμό με τους γονείς τους. Οι καλές σχέσεις με έναν δάσκαλο μπορεί να συμβάλλουν επίσης στο να δημιουργηθούν τα θετικά χαρακτηριστικά που απαιτούνται για τη θετική προσαρμογή του παιδιού στο περιβάλλον. Επιπλέον, τα συναισθήματα που σχετίζονται με τις θετικές και ενισχυτικές μαθησιακές εμπειρίες μπορούν να ενισχύσουν την ικανότητα αντιμετώπισης αποτελεσματικών καταστάσεων άγχους. Ένας σημαντικός άλλος, ο οποίος μπορεί να είναι δάσκαλος, φίλος ή οποιοσδήποτε άλλος ενήλικας, αποτελεί πηγή βοήθειας για την βελτίωση της αυτοεκτίμησης, την παροχή συναισθηματικής υποστήριξης, ενεργώντας ως πηγή έμπνευσης καθώς και ως πρότυπο για το παιδί.

Σαφώς, για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες τους, τα δυσλεξικά παιδιά πρέπει να βοηθηθούν στην ανάπτυξη κάποιας εκπαιδευτικής και κοινωνικό-συναισθηματικής ανθεκτικότητας. Οι κοινωνικοί, οικογενειακοί και μεμονωμένοι παράγοντες συνεργάζονται για να μειώσουν ή να προωθήσουν την ανθεκτικότητα. Ωστόσο, είναι λογικό να υποθέσουμε ότι καθένας από τους παραπάνω παράγοντες συμβάλλει στη

μείωση του στρες που προκαλείται από τον παράγοντα κινδύνου δυσλεξίας . Η έλλειψη υποστηρικτικών παραγόντων σε περιόδους ύπαρξης παραγόντων κινδύνου μπορεί να έχει επιζήμια αποτελέσματα στην ευημερία του ατόμου, ιδιαίτερα σε εκείνους τους δυσλεκτικούς μαθητές που είναι πολύ ευάλωτοι (Palti, 2003).

3.5 Ιστορικά πρόσωπα με δυσλεξία

Υπάρχουν ορισμένες βιβλιογραφικές αναφορές οι οποίες συγκεντρώνουν στοιχεία για ορισμένα διάσημα ιστορικά πρόσωπα τα οποία έχει φανεί ότι εμφάνιζαν διαφορετικά συμπτώματα που είχαν άμεση σχέση με αναπτυξιακές δυσκολίες στην ανάγνωση και στη γραφή. Τα άτομα αυτά πιθανώς αντιμετώπιζαν μαθησιακές δυσκολίες ,με έντονη την παρουσία δυσλεκτικών συμπτωμάτων. Καθένα από αυτά τα πρόσωπα , έμειναν στην ιστορία, για κάποιο κατόρθωμα, το οποίο κατάφεραν να επιτύχουν παρά τις αδυναμίες που τους προκάλεσε η δυσλεξία .

Ο *Thomas Alva Edison (1847-1931)* , Αμερικανός αυτοδίδακτος εφευρέτης και επιχειρηματίας, δραστηριοποιήθηκε σε πολλούς τομείς της τεχνικής. Από τις γνωστότερες εφευρέσεις του είναι το μικρόφωνο, ο φωνόγραφος και ο ηλεκτρικός λαμπτήρας. Ο Edison αντιμετώπιζε σημαντικά προβλήματα στη γραφή, καθώς τα κείμενά του είχαν αρκετά συντακτικά και ορθογραφικά λάθη. Το σχολείο δεν ήταν ευχάριστο γι' αυτόν, και γι' αυτό το άφησε σε μικρή ηλικία. Όπως αναφέρεται αντιμετώπιζε προβλήματα στην επεξεργασία διαδοχικών πληροφοριών και στη μνήμη. Ωστόσο είχε μια ιδιαίτερη ικανότητα στην ταυτόχρονη επεξεργασία πληροφοριών , χρησιμοποιώντας πάντα την φαντασία του και έναν τρόπο σκέψης που περιελάμβανε εικόνες. (Aaron, 1988)

Ο *Woodrow Wilson (1856-1924)* καθηγητής Ιστορίας & Πολιτικών Επιστημών στο πανεπιστήμιο του Πρίνστον, του οποίου, το 1902, έγινε πρόεδρος. Ήταν ο 28^{ος} πρόεδρος των Ηνωμένων πολιτειών. Ο Γουορντντροου άργησε να πάει σχολείο και όπως φαίνεται είχε αργή εξέλιξη στην απόκτηση μαθησιακών δεξιοτήτων. Μια από τις δεξιότητες που δυσκολεύτηκε και άργησε να κατακτήσει ήταν η ανάγνωση, την οποία απέκτησε στα 12 χρόνια του. (McAdoo, 1937, p. 40, όπως αναφέρεται σε Aaron, 1988). Άφησε το πανεπιστήμιο της Νομικής χωρίς να καταφέρει να πάρει το πτυχίο καθώς ο

ίδιος δεν μπορούσε να διαχειριστεί τον μεγάλο όγκο ύλης και διαβάσματος. Όπως δείχνουν οι εκμυστηρεύσεις του στο προσωπικό του ημερολόγιο, ο ίδιος δυσκολευόταν ιδιαίτερα στην ανάγνωση, καθώς αυτή απαιτούσε από εκείνον περισσότερο χρόνο από το φυσιολογικό (Link, 1966, όπως αναφέρεται σε Aaron, 1988). Όσον αφορά στο συντακτικό του στον γραπτό λόγο, έκανε μερικά λάθη, ενώ ο ίδιος ανέφερε ότι δεν είχε αρκετά δυνατή μαθηματική λογική (Weinstein, 1981, όπως αναφέρεται σε Aaron, Ο.Π). Το δυνατό του στοιχείο ήταν να μπορεί να μετατρέπει τον λόγο σε οπτικές εικόνες. Όλα τα παραπάνω υποδηλώνουν ότι ο ίδιος αντιμετώπιζε προβλήματα στην φωνολογική επεξεργασία.

Ο *Hans Christian Andersen* (1805-1875), ήταν δανός λογοτέχνης και συγγραφές παραμυθιών με μεγάλο συγγραφικό έργο. Παραδοχές του σε προσωπικά γράμματα έχουν υποδηλώσει την δυσκολία που αντιμετώπιζε στο σχολείο. Όπως φαίνεται από τα ημερολόγιά του, στο γραπτό του λόγο έκανε αρκετά συντακτικά, γραμματικά και ορθογραφικά λάθη (Bredsdorff, 1975, όπως αναφέρεται σε Aaron, 1988). Φαίνεται από παραδοχές του ίδιου ότι έβρισκε πιο εύκολο να αποτυπώσει την σκέψη του με μορφή εικόνας ή σκίτσου, παρά με τον γραπτό λόγο (Bredsdorff, 1975, όπως αναφέρεται σε Aaron, 1988). Ο ίδιος είχε ανεπτυγμένη οπτική ικανότητα και φαντασία.

Ο *Leonardo da Vinci* (1452-1519), ήταν Ιταλός ζωγράφος του οποίου τα έργα έχουν αφήσει ιστορία. Όπως ο ίδιος αναφέρει σε γραπτές εξομολογήσεις του δεν ήταν «άνθρωπος των γραμμάτων» (Reti, 1974, όπως αναφέρεται σε Aaron, 1988). Στον γραπτό του λόγο παρουσιάζονται προβλήματα ανάλυσης, τμηματοποίησης και συγχώνευσης λέξεων, αυθαίρετη ορθογραφία και παράλειψη λέξεων και φράσεων. (Marinoni, 1974, όπως αναφέρεται σε Aaron, Ο.Π). Όπως συνηθίζουν τα άτομα με δυσλεξία έτσι και ο Λεονάρντο, εκτός από την ρηχή του σύνταξη φαίνεται ότι είχε προβλήματα και στα σημεία στίξης στον γραπτό λόγο. (Richter, 1939, όπως αναφέρεται σε Aaron, Ο.Π). Τέλος ήταν πολύ πιο εύκολο για εκείνον να αποτυπώνει τις σκέψεις του με μορφή εικόνας ή σκίτσου, παρά με κείμενα και με γραπτό λόγο.

3.6 Δυνατά Στοιχεία του χαρακτήρα και Δυσλεξία

Σε προηγούμενο κεφάλαιο εξετάστηκαν τα στοιχεία της δυσλεξίας του έχουν αρνητικό αντίκτυπο στις ζωές των ανθρώπων. Στο παρόν κεφάλαιο λοιπόν θα εξεταστεί η έννοια της αναγνώρισης και ανάπτυξης δυνατών στοιχείων του χαρακτήρα που παρουσιάζουν τα άτομα με δυσλεξία. (Fitzgibbon & O'Connor).

Ο R. Davis και ο Braun (1997) πρότειναν οκτώ «δώρα» που συνδέονται με τη δυσλεξία: την ικανότητα να αλλάζουν και να δημιουργούν διαφορετικές οπτικές (την πρωταρχική ικανότητα), την περιβαλλοντική ευαισθησία, την περιέργεια, την εικαστική σκέψη, την διαίσθηση και τη διορατικότητα, τη πολυδιάστατη σκέψη και αντίληψη, την ικανότητα να βιώνεται η σκέψη ως πραγματικότητα και τη ζωντανή φαντασία. «Αυτές οι οκτώ βασικές ικανότητες, αν δεν κατασταλούν, ακυρωθούν ή καταστραφούν από τους γονείς ή την εκπαιδευτική διαδικασία, θα έχουν ως αποτέλεσμα δύο χαρακτηριστικά: υψηλότερη από την κανονική νοημοσύνη και εξαιρετικές δημιουργικές ικανότητες. Από αυτά, θα εμφανιστεί το αληθινό δώρο της Δυσλεξίας».

Η έρευνα των Priscilla (Vail, 1990) και των συνεργατών υποστηρίζει σημαντικά ευρήματα που υπογραμμίζουν την έντονη παρουσία των δυνατών στοιχείων των ατόμων με δυσλεξία. Σύμφωνα με αυτή την έρευνα, τα πρώτα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα που λαμβάνουν χώρα στα άτομα με δυσλεξία είναι: Η δημιουργικότητα, η οπτικοχωρική ικανότητα, η σε βάθος μάθηση, οι κοινωνικές ικανότητες, η ανθεκτικότητα, η εστίαση, η επιμονή, η ομαδική εργασία, η επαγρύπνηση, η παραγωγικότητα, η ενεργητικότητα, η στοχοθεσία, η συναισθηματική σταθερότητα και η ενσυναίσθηση.

Ορισμένες έρευνες (Riddick, 1997 όπως αναφέρεται σε Logan, 2009), (Hellendoorn, όπως αναφέρεται σε McNulty, 2003) έχει διερευνήσει τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της δυσλεξίας στους μαθητές και τους ενήλικες. Οι ερευνητές συμφωνούν ότι ορισμένοι ενήλικες με δυσλεξία είναι πιο πιθανό να προσαρμοστούν καλύτερα από άλλους. Αυτό που είναι ξεκάθαρο είναι ότι υπάρχουν ορισμένες πιθανές δευτερογενείς συνέπειες που σχετίζονται με τη δυσλεξία, όπως η χαμηλή αυτοεκτίμηση, το μεγαλύτερο άγχος, η έλλειψη εμπιστοσύνης, η απογοήτευση και η ανασφάλεια. Αυτό που είναι επίσης σαφές είναι ότι ο τρόπος με τον οποίο το

περιβάλλον ανταποκρίνεται στο άτομο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη γενική ευημερία, αν και άλλοι παράγοντες, όπως η σοβαρότητα των δυσκολιών και η προσωπικότητα του ατόμου, μπορεί επίσης να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Στον φοιτητικό πληθυσμό υπάρχουν επιτυχημένα άτομα που, παρά τις δυσκολίες που τους προκαλεί η δυσλεξία, έχουν ανταπεξέλθει αρκετά καλά στο εκπαιδευτικό σύστημα με αποτέλεσμα να αποκτήσουν μια θέση στο πανεπιστήμιο (Riddick, 1997 όπως αναφέρεται σε Logan, 2009). Ουσιαστικά, δεν παρουσιάζουν όλοι οι φοιτητές με δυσλεξία τα ίδια χαρακτηριστικά και πόσο μάλλον στον ίδιο βαθμό. Οι πιο συχνές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με δυσλεξία είναι δυσκολίες στο συλλαβισμό των λέξεων, στην μνήμη ονομάτων και γεγονότων, στην οργανωτικότητα στη γραφή, και στην απομνημόνευση πληροφοριών (Mortimore & Crozier 2006).

Οι Reid και Kirk (2001) έχουν μιλήσει για ορισμένα από τα δυνατά στοιχεία των ατόμων με δυσλεξία. Ωστόσο, εάν η απαραίτητη γνώση ή υποστήριξη απουσιάζει, δεν θα μπορέσουν να εφαρμόσουν αυτές τις δεξιότητες στο περιβάλλον εργασίας τους. Από που πηγάζουν όμως τα δυνατά στοιχεία των ατόμων με δυσλεξία; Σύμφωνα με τον Nicolson και Fawcett, (2018), η παρεγκεφαλίδα στην περίπτωση ενός ατόμου με δυσλεξία σχετίζεται σημαντικά με τυχόν υποανάπτυκτα κυκλώματα του νευρικού συστήματος που εμπλέκονται στην διαδικασία της εκμάθησης επομένως είναι πιθανόν είναι υπεύθυνη για κάποιες από τις δυσκολίες που συνοδεύουν τη δυσλεξία. Το γεγονός αυτό ερμηνεύει το πως προκύπτουν τα προβλήματα σε επίπεδο συμπεριφοράς (ανάγνωση, γραφή, ορθογραφία), καθώς και τη συνοσηρότητα με συνοδές μαθησιακές δυσκολίες. Αυτή η υποανάπτυξη το κύκλωμα του νευρικού συστήματος συγκροτεί αυτό που ονομάζει ο Nicolson, DNC (Delayed Neural Commitment Hypothesis), δηλαδή Υπόθεση Καθυστερημένης Νευρωνικής Δέσμευσης. Το κλειδί στην ανάπτυξη δυνατών στοιχείων των ατόμων με δυσλεξία παρά αυτή την νευρωνική καθυστέρηση, είναι η επίδραση του περιβάλλοντος και των εμπειριών της ζωής του ατόμου στην μετέπειτα σύναψη και επαναδημιουργία του νευρωνικού συστήματος του εγκεφάλου. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν δυο βασικά πλεονεκτήματα στην DNC, όπως η διατήρηση της πρόσβασης σε προ-γλωσσικές δεξιότητες και ο συνδυασμός γνώσεων από διαφορετικές εμπειρίες. Σύμφωνα με τον Nicolson, οι ενήλικες με δυσλεξία τείνουν να βασίζονται περισσότερο στα δυνατά τους χαρακτηριστικά πράγμα που τα ενισχύει ακόμα περισσότερο. Τέλος η διαδικασία αντιμετώπισης προβλημάτων που βιώνουν τα παιδιά με δυσλεξία στο σχολείο, απαιτεί από αυτά τη δυνατότητα

κατανόησης των άλλων , και επίλυσης προσωπικών διαφορών. Αυτές είναι δεξιότητες οι οποίες εξασκούνται καθ' όλη την διάρκεια της ζωής τους και κατά συνέπεια, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, όσο περισσότερο χρησιμοποιούν μια ικανότητα τόσο αυτή ενδυναμώνεται. Επομένως αναμένεται από τα άτομα με δυσλεξία να έχουν αυξημένες κοινωνικές δεξιότητες όπως για παράδειγμα της Κοινωνικής Νοημοσύνης (Nicolson & Fawcett, 2018).

Επιπλέον υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα τα άτομα αυτά να εστιάσουν στις αδυναμίες που τους προκαλεί η δυσλεξία, ξεχνώντας και συνεπώς αποδυναμώνοντας τα δυνατά τους στοιχεία. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι δεν θα έχουν απαραίτητα όλοι οι ενήλικες με δυσλεξία αυτά τα πλεονεκτήματα, τα οποία επισημαίνονται παρακάτω. Μια συνοπτική περιγραφή των χαρακτηριστικών δίνεται παρακάτω

- Καλή οπτική και χωρική αντίληψη ιδιαίτερα στον τομέα των μαθηματικών, της φυσικής και της μηχανολογίας. (West, 1997).
- Αντίληψη στην αναγνώριση μοτίβων και κωδικοποίησης της πληροφορίας καθώς και στην παρουσίαση τρισδιάστατων εικόνων στον υπολογιστή.
- Ικανότητα στην νοητική αναδιάταξη σχημάτων και πληροφοριών με σκοπό την δημιουργία μυθιστορημάτων .
- Μια πιο ολιστική προσέγγιση που αντιλαμβάνονται τον κόσμο, το οποίο οδηγεί στην καλύτερη επίλυση προβληματικών καταστάσεων . (Osmond, 1993)
- Καλή μνήμη και ικανότητα να χρησιμοποιούν πολλαπλές αισθήσεις ταυτόχρονα.
- Χαίρουν εκτίμησης στο εργασιακό τους περιβάλλον (Bone ,1989) .

3.6.1 Δημιουργικότητα.

Η έννοια της δυσλεξίας ως «δώρου» επισημαίνεται στην προηγούμενη ενότητα. Η LaFrance (1997) υπογραμμίζει και περιγράφει ότι οι σπουδαστές που χαρακτηρίζονται «χαρισματικοί» και δυσλεξικοί συχνά έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και κακή κινητοποίηση. Η έννοια της δημιουργικότητας, την οποία διερευνά η LaFrance, είναι ταυτόσημη με την έννοια «χαρισματικός». Για τους φοιτητές που είναι προικισμένοι και δυσλεξικοί, η LaFrance υπογραμμίζει ότι η δημιουργικότητα είναι ένα εργαλείο το οποίο θα λειτουργήσει ενισχυτικά στην διαδικασία της μάθησης (Everatt et al., 2007). Ο Chakravarty (2009) υποθέτει ότι το καλλιτεχνικό ταλέντο

συνδέεται με την ύπαρξη δυσλεξίας. Η πρόταση που προκύπτει από αυτή την υπόθεση είναι ότι τα παιδιά με μαθησιακές διαταραχές μπορούν να ενθαρρυνθούν να αναπτύξουν τέτοια κρυμμένα ταλέντα, αντί να υποστούν πίεση προκειμένου να διορθώσουν τις αδυναμίες τους.

Σύμφωνα με τους Wolff και Lundberg (2002), είναι ευρέως διαδεδομένη η άποψη ότι η δυσλεξία συνδέεται με αξιοσημείωτη καλλιτεχνική δημιουργικότητα, ωστόσο έχουν αναφερθεί πολύ λίγες αντικειμενικές μελέτες που επιβεβαιώνουν τις εικασίες σχετικά με τη σχέση ανάμεσα στη δυσλεξία και την καλλιτεχνική δημιουργικότητα. Στη μελέτη τους, στην οποία συνέκριναν τα σημάδια της δυσλεξίας μεταξύ των μαθητών που ασχολούνταν με καλλιτεχνικά σε σύγκριση με αυτούς που δεν ασχολούνταν, βρέθηκε σημαντικά υψηλότερο επίπεδο δυσλεξίας στους πρώτους. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην ανάγνωση και τη γραφή και η απογοήτευση που προκύπτει μπορεί να ενεργοποιήσουν πρωτότυπες και αντισυμβατικές στρατηγικές αντιμετώπισης και τρόπους σκέψης. Αυτό επηρεάζει το ερώτημα κατά πόσο οι δυνάμεις της δυσλεξίας είναι εγγενής ικανότητα ή αναπτύσσονται ως αποτέλεσμα στρατηγικών αντιμετώπισης σε ανταπόκριση στη σχετική αδυναμία. Οι Everatt et.al.(1999) συνέκρινε μια ομάδα δυσλεξικών και μη δυσλεκτικών ενηλίκων και παιδιών σε μελέτες που αφορούσαν τη δημιουργικότητα και διαπίστωσε οι δυσλεκτικοί εμφάνισαν μεγαλύτερα επίπεδα δημιουργικότητας.

3.6.2 Δυσλεξία διαπροσωπικές σχέσεις και ομαδικότητα.

Μια ακόμη δεξιότητα είναι η ικανότητα του ατόμου να επιδεικνύει ενσυναίσθηση στους ανθρώπους γύρω τους. Ο Riddick (2003) διαπίστωσε ότι οι δυσλεκτικοί εκπαιδευτικοί αντιλήφθηκαν ότι η δυσλεξία τους λειτούργησε πλεονεκτικά γι' αυτούς καθώς συνειδητοποίησαν ότι ήταν σε θέση να κατανοήσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην τάξη. Αυτό οφείλεται εν μέρει είτε στο γεγονός ότι οι ίδιοι είχαν συνηθίσει να είναι ανοιχτοί για τα δικά τους προβλήματα κάτι το οποίο τους επέτρεπε να αντιμετωπίζουν καλύτερα τα προβλήματα των άλλων ανθρώπων (Riddick, 2003), είτε στο γεγονός ότι βίωσαν αρνητικές καταστάσεις όταν ήταν παιδιά σχολείων και ως εκ τούτου θέλησαν να δώσουν στα παιδιά που διδάσκουν μια καλύτερη εμπειρία από ό, τι είχαν προηγουμένως βιώσει.

Άλλοι ερευνητές, όπως οι Taylor και Walter (2003), εξέτασαν επίσης συγκεκριμένους τύπους καριέρας και τον επιπολασμό των δυσλεξικών ατόμων σε αυτές τις σταδιοδρομίες. Οι Dale και Aiken (2007) υποστηρίζουν πως η δυσλεξία μπορεί να προδιαθέσει τα άτομα αυτά να επιλέξουν επαγγέλματα προσανατολισμένα στον άνθρωπο, όπως η νοσηλευτική. Διαπιστώθηκε ότι το 3% έως 10% των νοσοκόμων ήταν δυσλεκτικοί. Ο Nicolson (2015), αναφέρει επίσης την ομαδικότητα ως ένα από τα πιο κυρίαρχα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα των ατόμων με δυσλεξία. Οι Taylor και Walter (2003) αναγνώρισαν ότι από τους 16 νοσοκόμους, το 83% ήταν δυσλεξικοί. Περαιτέρω έρευνα για το ρόλο της ενσυναίσθησης σε διαφορετικά περιβάλλοντα εργασίας θα ήταν ενδιαφέρουσα για τη συγκριτική προβολή των επιπέδων δυσλεξίας εντός και μεταξύ των διαφόρων ομάδων.

3.6.3 Δυσλεξία και Επιμονή.

Ο Coopersmith (1967) διαπίστωσε ότι σημαντική προϋπόθεση για να είναι ένας έφηβος με δυσλεξία πετυχημένος, είναι η ενεργητικότητά τους καθώς και τα υψηλά επίπεδα αυτοπεποίθησης. Οι Scott et al. (1992) μελέτησαν τους βασικούς παράγοντες επιτυχίας των ατόμων με δυσλεξία. Πρώτη εξ' αυτών ήταν η ενθάρρυνση των ταλέντων τους, και η αναζήτηση της αυταξίας τους. Σε μια μελέτη του Reiff (1997), όπως αναφέρεται σε McNulty (2003), βρέθηκε ότι η επιμονή και το πείσμα ήταν δυο βασικά δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα τους τα οποία λειτουργούσαν πλεονεκτικά για τα άτομα με δυσλεξία ως προς την πρόβλεψη της μελλοντικής τους επιτυχίας.

3.6.4 Κοινωνική Νοημοσύνη.

Η έννοια της Κοινωνικής Νοημοσύνης είναι το τέταρτο δυνατό στοιχείο του χαρακτήρα που εξετάζεται σε αυτήν την έρευνα. Σύμφωνα με τον Nicolson, τα παιδιά με δυσλεξία, βιώνουν στο σχολείο δύσκολα διαχειρίσιμες συμπεριφορές από τους συνομηλίκους τους. Για να μπορέσουν να διαχειριστούν τέτοιου είδους συμπεριφορές, αναγκαστικά ενεργοποιούν και καλλιεργούν στοιχεία του χαρακτήρα τους που είναι πρωταρχικά στη σύναψη καλών διαπροσωπικών σχέσεων και επαφών, όπως για παράδειγμα η κατανόηση των άλλων, και οι δεξιότητες επικοινωνίας. Έτσι αυτά τα στοιχεία που συνθέτουν την Κοινωνική Νοημοσύνη αναμένεται να εμφανιστούν σε

υψηλότερα επίπεδα, ως αντιστάθμισμα των ελλειμάτων που προκαλεί η δυσλεξία στα άτομα αυτά. (Nicolson & Fawcett, 2018)

3.7 Σύνοψη

Από τη βιβλιογραφία θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η δυσλεξία συνδέεται με ένα εύρος ικανοτήτων όπως περιγράφεται. Ωστόσο, είναι επίσης σαφές ότι αυτό είναι αντιπροσωπευτικό μόνο σε μια μειονότητα των ενηλίκων με δυσλεξία. Για την πλειοψηφία, η δυσλεξία μπορεί να συσχετιστεί με αποτυχία. Σε ατομικό επίπεδο υπάρχουν συσχετίσεις δυσλεξικών ατόμων με εξαιρετικά talέντα. Περίπου 8 με 10 talέντα έχουν συσχετιστεί με τη δυσλεξία. Από την άλλη πλευρά, εξακολουθεί να υπάρχει αβεβαιότητα ως προς το πόσο χαρακτηριστικά είναι αυτά τα talέντα για τη δυσλεξία, ή μάλλον αν υπάρχει μεγαλύτερο talέντο στη δυσλεξία παρά στον πληθυσμό που δεν έχει. Από την άποψη της σταδιοδρομίας, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις ότι οι ενήλικες με δυσλεξία τείνουν να προτιμούν επαγγέλματα που περιλαμβάνουν δημιουργικότητα, επιχειρηματικότητα, οπτικοακουστικές δεξιότητες και φαντασία, αλλά αυτά τα στοιχεία στερούνται χρήζουν περισσότερες εμπειριστατωμένες έρευνες. Τα δημοσιευμένα δεδομένα σχετικά με την επιτυχία της σταδιοδρομίας των ενηλίκων με δυσλεξία οδήγησαν σε ένα σύνολο «κριτηρίων επιτυχίας», που όμως ταυτίζονται με τα κριτήρια της επιτυχίας γενικότερα των ενηλίκων.

Μια από τις δυσκολίες για τις ομαδικές μελέτες είναι ότι η δυσλεξία φαίνεται να διαφέρει από άτομο σε άτομο (O'Brien, 2012) και έχει επίσης σημαντικές αλληλεπικαλύψεις συμπτωμάτων με άλλες μαθησιακές δυσκολίες (Nicolson & Fawcett, 2007).

Από την πληθώρα της βιβλιογραφίας που υποστηρίζει αυτή τη μελέτη, υπάρχουν στοιχεία για έναν πλούτο θεωρίας και συμβολών που υποστηρίζουν την έννοια της «θετικής δυσλεξίας». Φαίνεται ότι διάφοροι ερευνητές έχουν επικεντρωθεί στην πραγματικότητα σε διαφορετικές οπτικές γωνίες και ως εκ τούτου οι ερευνητές talέντων έχουν επικεντρωθεί σε σχεδόν έμφυτες γνωστικές δυνάμεις, ενώ εκείνοι που

εστιάζουν περισσότερο στην επιτυχή δυσλεξία έχουν επικεντρωθεί στις δυνάμεις της εργασίας και στους παράγοντες που σχετίζονται με την επιτυχία.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Εμπειρική Έρευνα

4.1.Ερευνητικά Ερωτήματα/ Υποθέσεις

Για τον σκοπό αυτής της μελέτης διερευνήθηκαν οι παρακάτω υποθέσεις:

1. Η παρουσία δυσλεξίας συσχετίζεται με την υψηλή αντίληψη της επαγγελματικής επιτυχίας και ικανοποίησης από το επάγγελμα .
2. Οι ενήλικες με δυσλεξία και υψηλό μορφωτικό επίπεδο εμφανίζουν ισχυρά επίπεδα δημιουργικότητας.
3. Η δημιουργικότητα των ατόμων με δυσλεξία συσχετίζεται με την επαγγελματική ταυτότητα.
4. Η δυσλεξία συνδέεται με τη μεταβλητή της Κοινωνικής νοημοσύνης.
5. Η δυσλεξία συνδέεται με την επιμονή ως δυνατό στοιχείο του χαρακτήρα.
6. Η δυσλεξία συνδέεται με την ομαδικότητα ως δυνατό στοιχείο του χαρακτήρα.
7. Η δυσλεξία επηρεάζει το βαθμό Ψυχολογικής Άνθισης.
8. Η δυσλεξία επηρεάζει τα επίπεδα Ψυχικής Ανθεκτικότητας.
9. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές του φύλου της ηλικίας και του μορφωτικού επιπέδου συσχετίζονται με τη δυσλεξία.

4.2 Μεθοδολογία Της Έρευνας

Όσον αφορά στη διακρίβωση της αξιοπιστίας – εγκυρότητας του ερωτηματολογίου, το στατιστικό κριτήριο για την αξιοπιστία των κλιμάκων Cronbach's Alpha υπολογίστηκε για καθεμία από τις εξής κλίμακες: Ψυχική ανθεκτικότητα, Ψυχολογική άνθιση, κλίμακα Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα, και οι υποκλίμακες της : Δημιουργικότητα , Κοινωνική νοημοσύνη, Επιμονή, Ομαδική εργασία.

4.2.1 Πληθυσμός.

Στην έρευνα συμμετείχαν άτομα που είχαν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους, χωρίς να υπάρχει κάποιος άλλος περιορισμός σε οποιαδήποτε μεταβλητή. Σκοπός ήταν η έρευνα να αφορά τον γενικό ενήλικο πληθυσμό χωρίς περιορισμούς και παρεμβάσεις.

4.2.1.1 Δείγμα.

Στην έρευνα συμμετείχαν, βάσει του ερωτηματολογίου που συμπλήρωσαν 477 ενήλικα άτομα. Εξ' αυτών οι 30 ήταν άτομα με διαγνωσμένη δυσλεξία από επίσημο δημόσιο φορέα, οι 103 είχαν την υποψία ότι έχουν δυσλεξία χωρίς όμως να έχουν επίσημη διάγνωση και οι υπόλοιποι 344 δεν είχαν δυσλεξία. Τα ποσοστά αυτά συνάδουν με το γεγονός ότι το 6-9% του πληθυσμού εκτιμάται ότι έχει δυσλεξία. Απο το γενικό δείγμα το 76 % που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ήταν γυναίκες , και το υπόλοιπο 24% άνδρες.

4.2.2 Διαδικασία.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο του εγκλεισμού λόγω Covid-19 (Ιανουάριος- Σεπτέμβριος, 2020). Η παρούσα κατάσταση κατά την περίοδο εκείνη και η αδυναμία μετακίνησης ήταν ο λόγος για τον οποίο η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά.

Για την συλλογή των δεδομένων της έρευνας ακολουθήθηκε η εξής διαδικασία. Δημιουργήθηκε μια ανακοίνωση πρόσκλησης σε ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο που

είχε μορφή google forms. Στη συνέχεια αναρτήθηκε στα Μέσα Μαζικής Δικτύωσης και σε ομάδες ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες. Η συμπλήρωση ήταν ελεύθερη για οποιονδήποτε το επιθυμούσε, χωρίς να χρειάζεται να πληροί συγκεκριμένα κριτήρια, μόνο το να είναι ενήλικας. Έτσι συγκεντρώθηκε ένα μεγάλο δείγμα. Από αυτό το δείγμα υπήρχαν άτομα που ανήκαν σε τρεις συνθήκες: Δεν έχω δυσλεξία(344 άτομα) , Έχω δυσλεξία (με διάγνωση-30 άτομα), Έχω την υποψία ότι έχω δυσλεξία (103 άτομα. Επομένως δημιουργήθηκαν τρεις ομάδες . Η πρώτη ομάδα είναι οι διαγνωσμένοι δυσλεκτικοί, η δεύτερη είναι όσοι έχουν την υποψία δυσλεξίας και η τρίτη είναι η ομάδα ελέγχου , δηλαδή τα άτομα χωρίς δυσλεξία. Έγιναν λοιπόν στατιστικές συγκρίσεις ανάμεσα σε αυτές τις τρεις ομάδες για να επιβεβαιωθούν ή να ακυρωθούν οι ερευνητικές υποθέσεις.

4.3 Ερευνητικά Εργαλεία

Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα εξής:

- I. Κλίμακα Ψυχολογική Άνθισης: Η κλίμακα άνθισης (Diener et al., 2010) αποτελείται από 7 δηλώσεις και μετρά την ψυχοκοινωνική άνθηση, με βάση τις πρόσφατες θεωρίες ψυχολογικής και κοινωνικής ευημερίας (Ramírez et al., 2017). Οι ερωτήσεις αυτές αφορούν την άνθηση των ανθρώπων σε συναφείς τομείς όπως: ο σκοπός στη ζωή, σχέσεις, αυτοεκτίμηση, αισθήματα ικανότητας και αισιοδοξία(Kyriazos et. Al., 2018). Όσο μεγαλύτερο σκορ έχει κάποιος στο σύνολο των ερωτήσεων , τόσο υψηλότερα είναι τα επίπεδα ψυχολογικής του Άνθισης. Αυτές οι Θετικές μεταβλητές φαίνονται ότι έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην προσωπική ευεξία (π.χ., Ryan and Deci 2000, Ryff 1989).

- II. Σύντομη Κλίμακα Ψυχικής Ανθεκτικότητας: Οι Smith et al. (2008) ανέπτυξαν το Brief Resilience Scale (Σύντομη Κλίμακα Ψ.Α) για να αξιολογήσουν την ανθεκτικότητα στην αρχικής του έννοια, όπου, σύμφωνα με τους συγγραφείς, άλλα εργαλεία ανθεκτικότητας δεν το είχαν κατορθώσει. Αποτελείται από 6 ερωτήσεις οι οποίες αποτυπώνουν την ικανότητα του ατόμου να επιστρέφει στην αρχική

ψυχολογική του κατάσταση έπειτα από μια δυσκολία. Οι Smith et al. (2008) αποσκοπούσαν στην ανάπτυξη ενός πολύτιμου εργαλείου με λίγες μόνο ερωτήσεις, μονοδιάστατες και αξιόπιστες (Chmitorz et. Al., 2018) .

III. VIA Strengths -120. Στην έρευνα αυτή χρησιμοποιήθηκε το VIA Strengths, - 120 (VIA-120, Peterson & Seligman, 2004, Ελληνική μετάφραση: Δημητριάδου & Σταλίδα, 2012). Το VIA-120 είναι η σύντομη έκδοση του VIA Inventory of Strengths και περιέχει 120 στοιχεία που μετράνε έξι αρετές και 24 δυνάμεις χαρακτήρων (πέντε στοιχεία ανά δύναμη) σύμφωνα με την ταξινόμηση των Peterson και Seligman (2004). Οι ερωτηθέντες χρησιμοποιούν μια κλίμακα τύπου Likert 5 βαθμών (0-Πολύ όπως εγώ σε 4-Πολύ σε αντίθεση με εμένα) για να αποτυπώσουν την ένταση που παρουσιάζεται στο άτομο κάθε αξία. Προτιμήθηκε αυτό έναντι του μεγαλύτερου καθώς κερδίζει έδαφος στην έρευνα και την κλινική πρακτική, αφού παρουσιάζει παρόμοια ψυχομετρικά χαρακτηριστικά με πλήρη έκδοση της κλίμακας. Από το ερωτηματολόγιο απομονώθηκαν και εντάχθηκαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνάς μου οι εξής παράγοντες: Δημιουργικότητα, Επιμονή, Κοινωνική νοημοσύνη και Ομαδική εργασία, καθένας από τους οποίους περιλάμβανε 5 ερωτήσεις, καθώς αυτοί όπως φαίνεται και στην βιβλιογραφία παρουσιάζονταν σε μεγαλύτερο βαθμό στα άτομα με δυσλεξία.

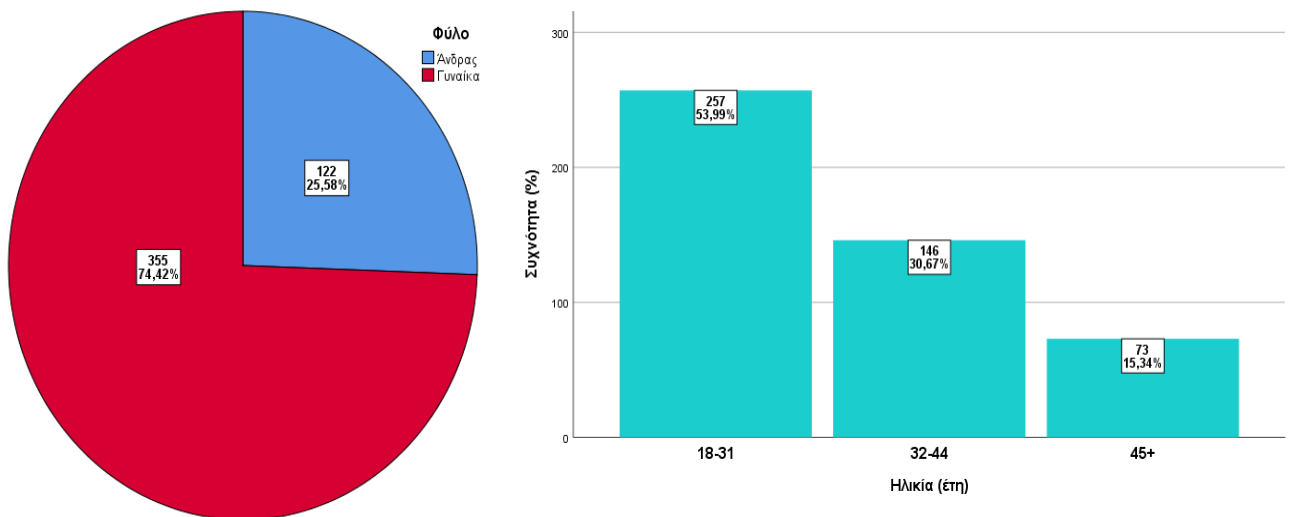
Χρησιμοποιήθηκαν επίσης 2 ερωτήσεις για την διερεύνηση της ικανοποίησης από την εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Αποτελέσματα Έρευνας

5.1 Περιγραφικά Αποτελέσματα

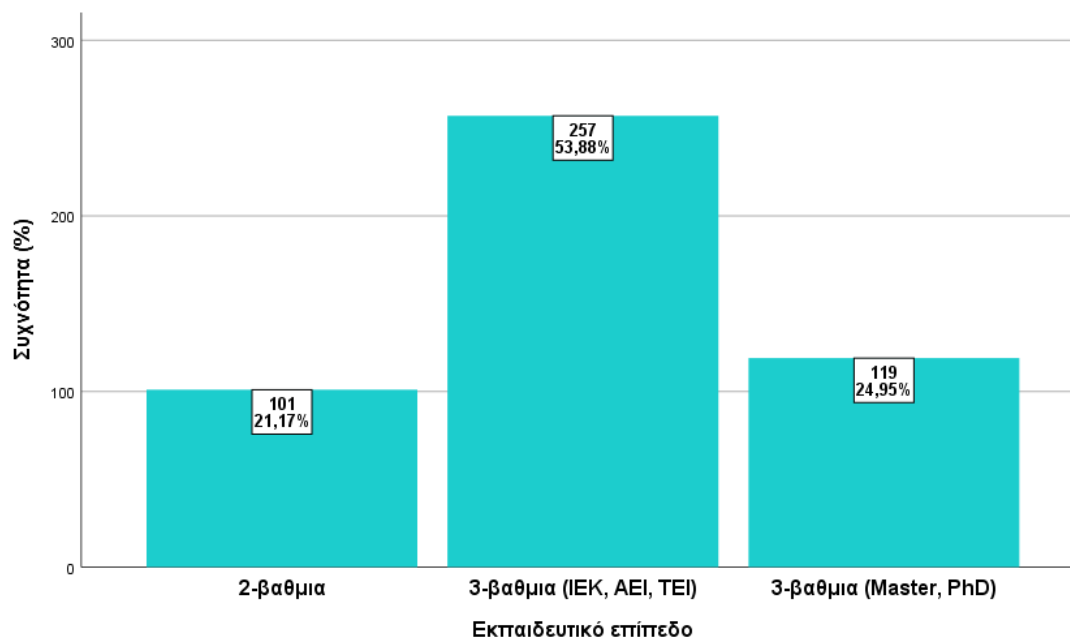
Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος αποτελείται από γυναίκες (74.4%), ενώ μόλις το 15.3% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα από 45 έτη και άνω, ενώ το υψηλότερο (54.0%) στην μικρότερη ηλικιακή ομάδα των 18-31 ετών (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1. Συχνότητες ως προς το φύλο και την ηλικία του δείγματος

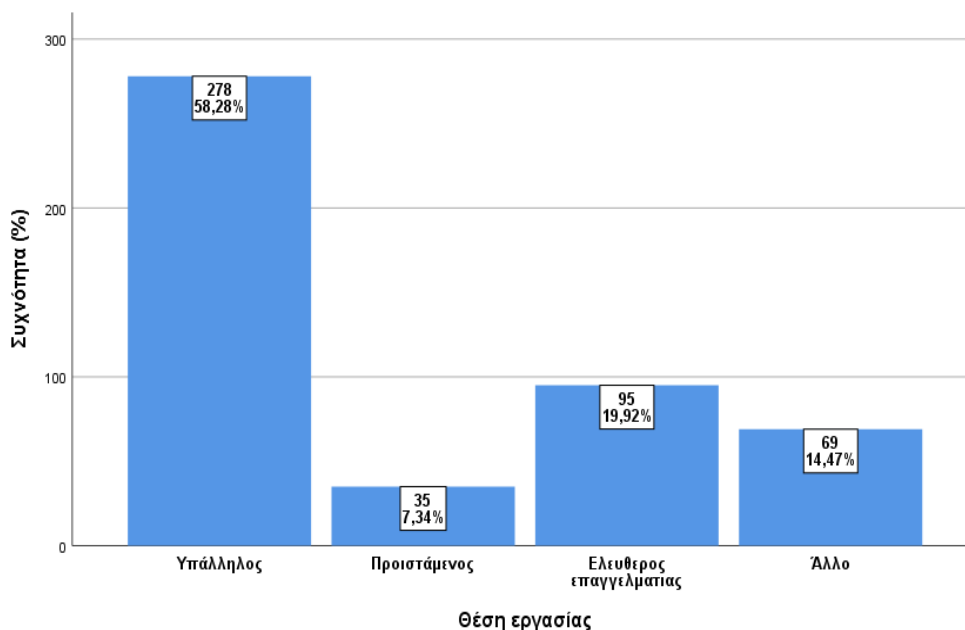
Επίσης, το 53.9% είχαν κάποιο πτυχίο ΑΕΙ, ΤΕΙ ή ΙΕΚ, ενώ το 24.9% έχει αποκτήσει κάποιο μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2. Ραβδόγραμμα ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο

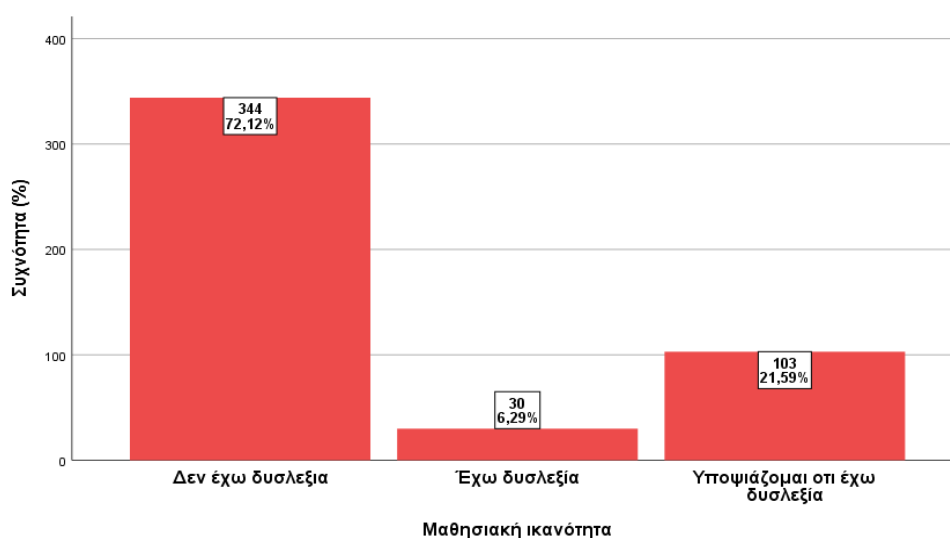
Ακόμη, το 58.3% εργαζόταν ως υπάλληλος, το 19.9% ελεύθερος επαγγελματίας ενώ μόλις 7.3% ως προϊστάμενος (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3. Ραβδόγραμμα ως προς τη θέση εργασίας

Παρακάτω παρουσιάζονται τα περιγραφικά χαρακτηριστικά για τη μαθησιακή ικανότητα των συμμετεχόντων. Στο δείγμα εμφανίζεται ένα ποσοστό 6.3% ατόμων με δυσλεξία, όπου βρίσκεται μέσα στα στατιστικά όρια για τους ενήλικες στο γενικό πληθυσμό της Ελλάδας (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4. Ραβδόγραμμα ως προς τη Δυσλεξία

5.2 Ερευνητικά Αποτελέσματα

5.2.1 Αξιοπιστία κλιμάκων Ψυχικής Άνθισης, Ψυχικής Ανθεκτικότητας και Δυνατών Στοιχείων Χαρακτήρα.

Όσον αφορά στη διακρίβωση της αξιοπιστίας - εγκυρότητας του ερωτηματολογίου, το στατιστικό κριτήριο για την αξιοπιστία των κλιμάκων Cronbach's Alpha υπολογίστηκε για καθεμία από τις εξής κλίμακες. Οι τιμές παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 1.:

- Ψυχική ανθεκτικότητα
- Ψυχική άνθιση
- Συνολική κλίμακα Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα

Και οι υποκλίμακες της Συνολικής Κλίμακας Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα:

- Δημιουργικότητα
- Κοινωνική νοημοσύνη
- Ομαδική εργασία
- Επιμονή

Όλες οι είναι αξιόπιστες, άρα αποδεκτές, καθώς έχουν δείκτη >0.7 (Πίνακας 1).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται κάποια περιγραφικά στατιστικά μέτρα για κάθε κλίμακα, όπως τη μέγιστη και ελάχιστη τιμή, τη μέση τιμή με τη τυπική απόκλιση και η διάμεσος. Η κλίμακα της ψυχικής άνθησης έχει μέση ελάχιστη τιμή 1.4 και μέγιστη 7 ενώ το μέσο σκορ είναι 5.45 (0.9) και διάμεσος 5.5, που σημαίνει ότι υπάρχει μια αρκετά υψηλή συμφωνία. Επίσης, παρουσιάζεται ο έλεγχος κανονικότητας του Kolmogorov-Smirnov, όπως φαίνεται το πλήθος των κλιμάκων παρουσιάζουν μη κανονικότητα, έτσι ακολουθήθηκαν μέθοδοι και έλεγχοι μη-παραμετρικής στατιστικής.

Πίνακας 1. Συντελεστές εσωτερικής συνέπειας Cronbach's alpha (α) και στατιστικά περιγραφικά των κλιμάκων Ψυχικής Ανθεκτικότητας, Άνθισης και Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα

Κλίμακα	Cronbach's α	Min	Max	Mean(SD)	Median	P-value
Δυνατά Στοιχεία Χαρακτήρα	0.892					
Δημιουργικότητα	0.901	0.0	4.0	2.73(0.8)	2.8	<0.001*
Επιμονή	0.885	0.2	4.0	3.05(0.8)	3.2	<0.001*
Κοινωνική Νοημοσύνη	0.727	1.2	4.0	3.21(0.6)	3.4	<0.001*
Ομαδική Εργασία	0.756	0.8	4.0	3.07(0.6)	3.2	<0.001*
Ψυχική Ανθεκτικότητα	0.796	1.0	5.0	2.45(0.7)	2.4	<0.001*
Ψυχική Άνθιση	0.859	1.4	7.0	5.45(0.9)	5.5	<0.001*

Σημείωση: P, κρίσιμη τιμή από τον έλεγχο κανονικότητας των Kolmogorov-Smirnov;

*Στατιστικά σημαντικές διαφορές σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$

Παρακάτω παρουσιάζονται οι συσχετίσεις Spearman's rho μεταξύ των κλιμάκων της έρευνας, όπου φαίνεται ότι η συσχέτιση μεταξύ της ψυχολογικής άνθησης και της δημιουργικότητας που παρουσιάζει μια θετική μέτρια συσχέτιση ($\rho(442) = .50, p < .001$), όπως και με τη ψυχική ανθεκτικότητα ($\rho(442) = .50, p < .001$). Επίσης, οι κλίμακες των δυνατών στοιχείων του χαρακτήρα παρουσιάζουν μια μέτρια προς χαμηλή θετική συσχέτιση (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Συντελεστές συσχέτισης Spearman's rho μεταξύ των κλιμάκων Ψυχικής Ανθεκτικότητας, Άνθισης και Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα

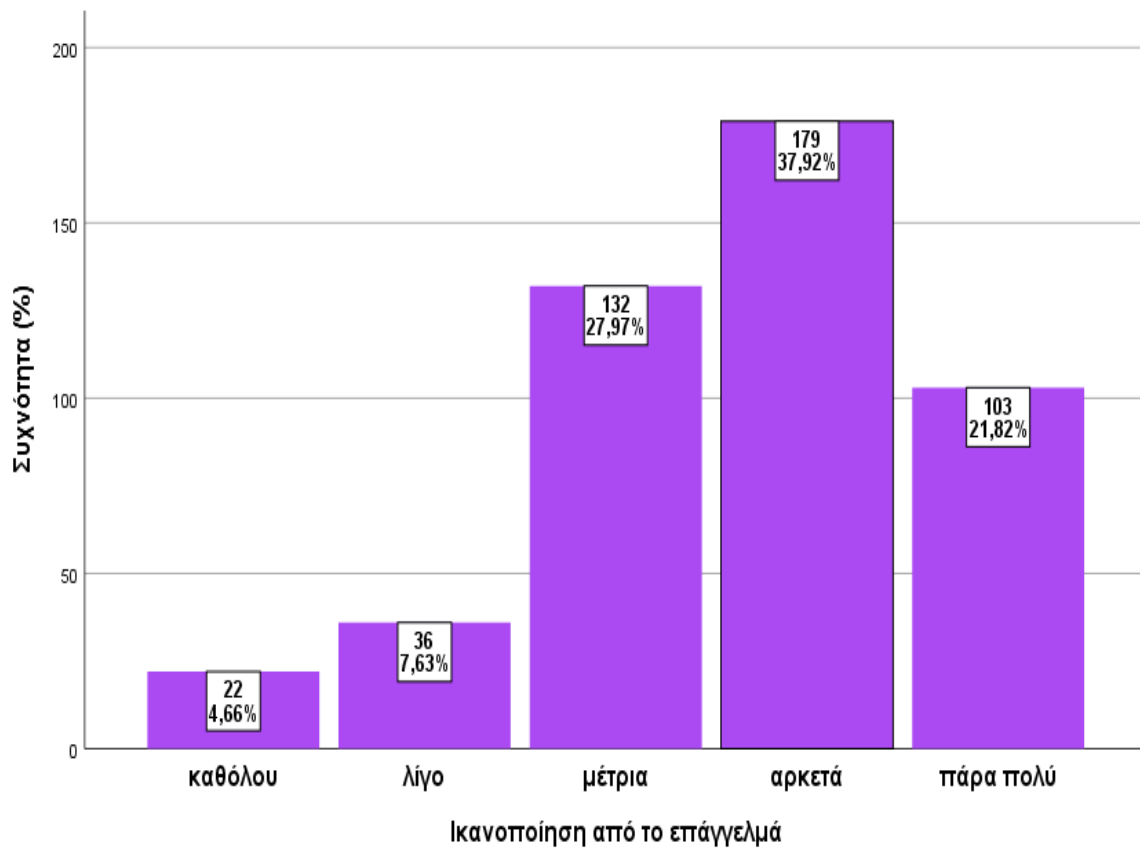
Κλίμακες	Δημιουργι κόπτητα	Επι μονή	Κοι νωνική Νοημοσύνη	Ομα δική Εργασία	Ψυχ ική Ανθεκτικότ	Ψυχ ική Άνθιση
Ψυχική Άνθιση	0.504**					1
Ψυχική Ανθεκτικότ ητα	0.335**	0.388**	0.487**	0.355**	0.335**	0.49
Ομαδική Εργασία	0.355**	0.388**	0.487**	0.355**	0.335**	0.49
Κοινωνική Νοημοσύνη	0.487**	0.388**	0.487**	0.355**	0.335**	0.49
Επιμονή		1	0.40	0.40	0.36	0.47
Κοινωνική Νοημοσύνη			1	0.41	0.35	0.48
Ομαδική Εργασία				1	0.22	0.34
Ψυχική Ανθεκτικότ ητα					1	0.49
Ψυχική Άνθιση						1

** Στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.001$

5.2.2 Περιγραφή Επαγγελματικής Ικανοποίησης και αντιλαμβανόμενης επιτυχίας .

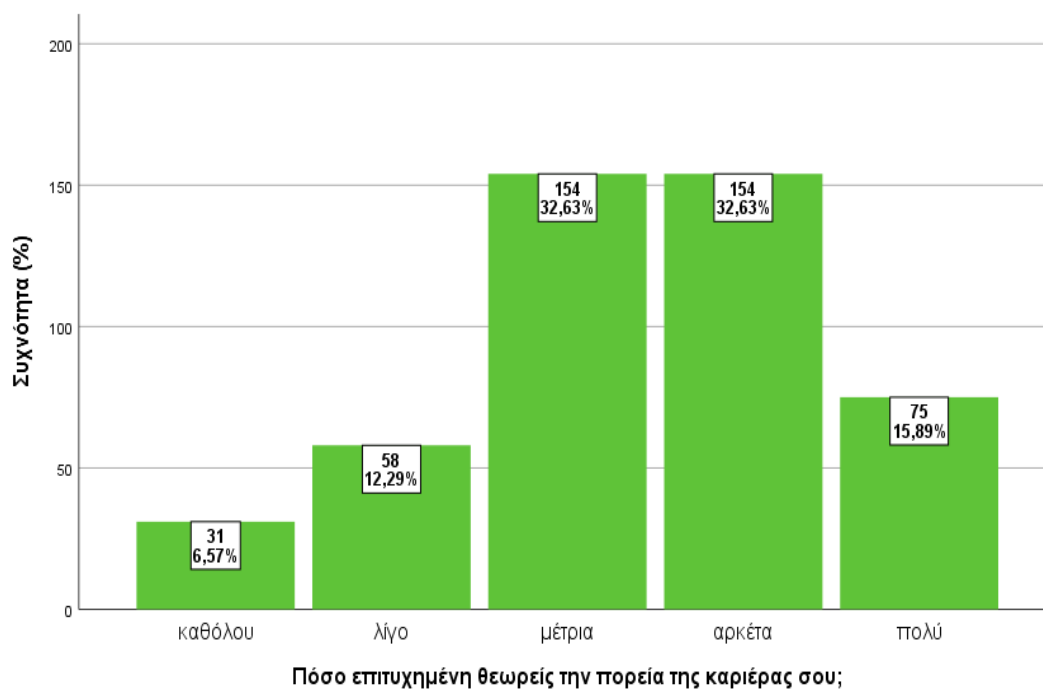
Στην ερώτηση για την ικανοποίηση από το επάγγελμα, οι συμμετέχοντες φαίνεται να είναι ικανοποιημένοι σε ποσοστό περίπου 60%, ενώ μόλις το 12.3% δείχνει να είναι ανικανοποίητο με την τωρινή του εργασία (Διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5. Ραβδόγραμμα ως προς την ικανοποίηση από το επάγγελμα

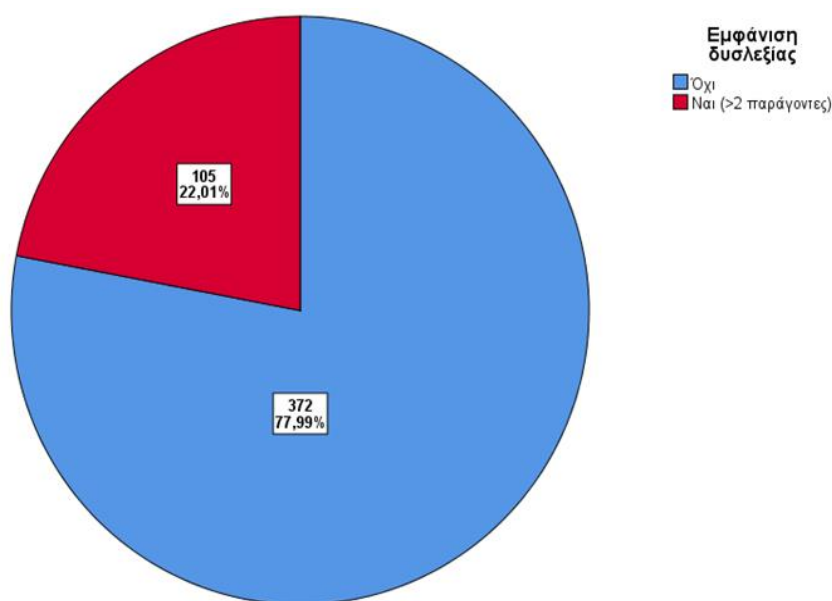
Όσον αφορά το πόσο θεωρούν ότι έχουν επιτύχει στη πορεία της καριέρας τους, περίπου ένας στους δυο συμμετέχοντες θεωρούν επιτυχημένη την έως τώρα πορεία τους (48.5%), ενώ το 18.9% δεν φαίνεται να είναι ικανοποιημένοι (Διάγραμμα 6).

Διάγραμμα 6. Ραβδόγραμμα ως προς την αντίληψη το πόσο επιτυχημένη θεωρούν τη πορεία της καριέρας τους.

Για να υποθέσουμε ότι υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες ο εκάστοτε συμμετέχοντας να εμφανίσει το πρόβλημα της δυσλεξίας θα πρέπει σε κάθε συμμετέχοντα να εμφανιστούν δυο παράγοντες και άνω σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο (Adult Dyslexia Screening). Όπως είναι διακριτό στο Διάγραμμα 7 το 22% φαίνεται να εμφανίζουν το πρόβλημα της δυσλεξίας.

Διάγραμμα 7. Ραβδόγραμμα ως προς την εμφάνιση δυσλεξίας

5.3 Ερευνητικά Ερωτήματα/ Υποθέσεις και Αποτελέσματα

E1: Αντίληψη επαγγελματικής επιτυχίας και ικανοποίησης από το επάγγελμα και δυσλεξία

Στον παρακάτω Πίνακα 3. φαίνεται η σχέση της Δυσλεξίας με τις μεταβλητές που αφορούν την αντίληψη επαγγελματικής επιτυχίας και την ικανοποίηση από το επάγγελμα. Οπότε, δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια στατιστικά σημαντική διαφορά στα δυσλεκτικά άτομα ως προς την ικανοποίηση από το επάγγελμα και την αντίληψη που έχουν για την επιτυχημένη πορεία στην εργασία τους. Αλλά, μπορούμε να παρατηρήσουμε μια τάση των ατόμων με δυσλεξία να εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά ικανοποίησης (66.7%) και αντίληψης (56.7%) σε σχέση με τους μη έχοντες δυσλεξία .

Πίνακας 3. Σχέση επαγγελματικής επιτυχίας και ικανοποίησης με τη Δυσλεξία

	<i>Δυσλεξία</i>			<i>p-value</i>
	Δεν έχω (n=344)	Έχω (n=30)	Υποψιάζομαι ότι έχω (n=103)	
	N (%)	N (%)	N (%)	
Ικανοποίηση επαγγέλματος				0.429
Καθόλου-Λίγο	38 (11.2)	3 (10.0)	17 (16.5)	
Μέτρια	93 (27.4)	7 (23.3)	32 (31.1)	
Πολύ-Αρκετά	208 (61.4)	20 (66.7)	54 (52.4)	
Αντίληψη Επαγγελματικής επιτυχίας				0.380
Καθόλου-Λίγο	61 (18.0)	3 (10.0)	25 (24.3)	
Μέτρια	110 (32.4)	10 (33.3)	34 (33.0)	
Πολύ-Αρκετά	168 (49.6)	17 (56.7)	44 (42.7)	

* Στατιστικά σημαντική διαφορά σε $\alpha=5\%$ επίπεδο σημαντικότητας (δίπλευρος έλεγχος), σύμφωνα με τον έλεγχο ανεξαρτησίας ποιοτικών δεδομένων *Pearson chi-square* ή τον έλεγχο *Fisher exact (Monte Carlo διόρθωση)*

Παρακάτω παρουσιάζονται οι σχέσεις της Δυσλεξίας με τις κλίμακες των δυνατών στοιχείων του χαρακτήρα (δημιουργικότητας, επιμονής, κοινωνικής νοημοσύνης και ομαδικής εργασίας), τη κλίμακα της ψυχικής άνθισης και της ψυχικής ανθεκτικότητας. Συγκεκριμένα, δεν φαίνεται κάποια στατιστικά σημαντική διαφορά, αλλά μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στις κλίμακες της δημιουργικότητας και της ομαδικής εργασίας υπάρχει ένα υψηλότερο μέσο σκορ για τους δυσλεκτικούς σε σχέση με τους μη-δυσλεκτικούς (Πίνακας 4).

Πίνακας 4. Σχέσεις των κλιμάκων Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα, Ψυχικής Ανθεκτικότητας και Ψυχικής Άνθισης με τη Δυσλεξία

Δυσλεξία	Δυνατά Στοιχεία Χαρακτήρα					
	Δημιουργικ ότητα	Επιμονή	Κοινωνικ ή Νοημοσύν η	Ομαδική Εργασία	Ψυχική Ανθεκτικό τητα	Ψυχική Άνθιση
	Mean(SD)	Mean(SD)	Mean(SD)	Mean(SD)	Mean(SD)	Mea(SD)
Δεν έχω	2.7(0.8)	3.07(0.8)	3.24(0.6)	3.07(0.6)	2.48(0.7)	5.51(0.8)
Έχω	2.92(0.9)	2.95(0.8)	3.22(0.6)	3.15(0.5)	2.42(0.7)	5.34(1.1)
Υποψιάζο μαι ότι έχω	2.75(0.9)	3.02(0.8)	3.14(0.6)	3.04(0.7)	2.37(0.8)	5.27(1.1)
p-value	0.272	0.602	0.226	0.769	0.202	0.340

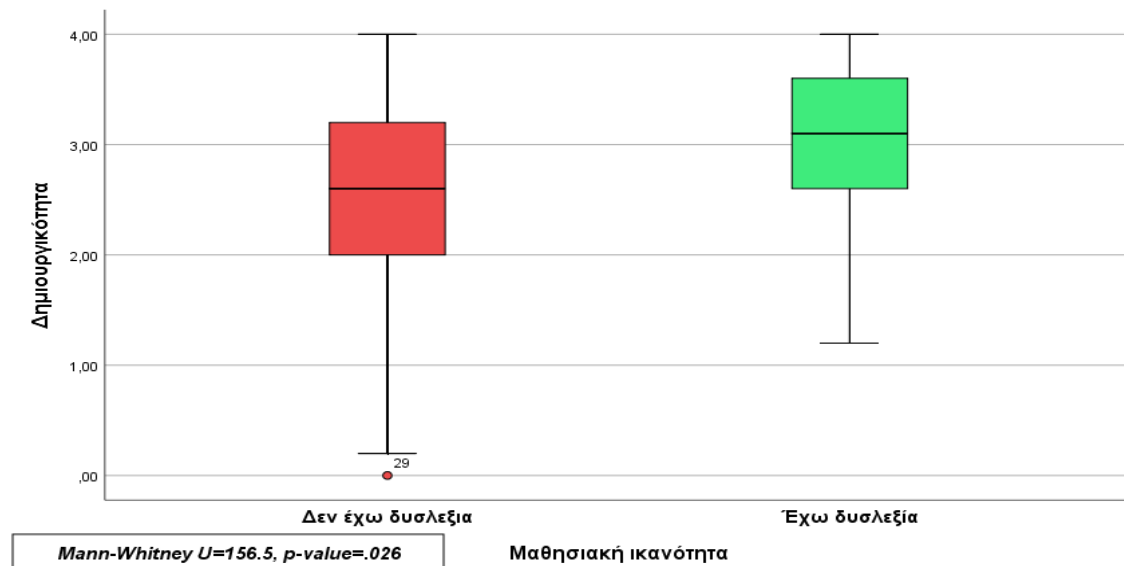
Συνομογραφίες: Mean= μέση τιμή, SD= τυπική απόκλιση;

* Στατιστικά σημαντική διαφορά σε $\alpha=5\%$ επίπεδο σημαντικότητας (δίπλευρος έλεγχος), σύμφωνα με το μη παραμετρικό έλεγχο Kruskal-Wallis για περισσότερα από δυο ανεξάρτητα δείγματα.

E2: Δυσλεξία, Δημιουργικότητα και Μορφωτικό επίπεδο.

Ως προς τη σχέση της Δυσλεξίας με τη κλίμακα της δημιουργικότητας για τα άτομα της 3βάθμιας εκπαίδευσης και συγκεκριμένα αυτούς που έχουν αποκτήσει κάποιο μεταπτυχιακό ή διδακτορικό ($U=156.5$, $p=0.026$) φαίνεται από το παρακάτω θηκόγραμμα ότι τα άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και δυσλεξία εμφανίζουν μεγαλύτερη μέση δημιουργικότητα [$93.54(0.6)$] σε σχέση με τους μη δυσλεκτικούς [$(2.92)(0.7)$] (Θηκόγραμμα 8).

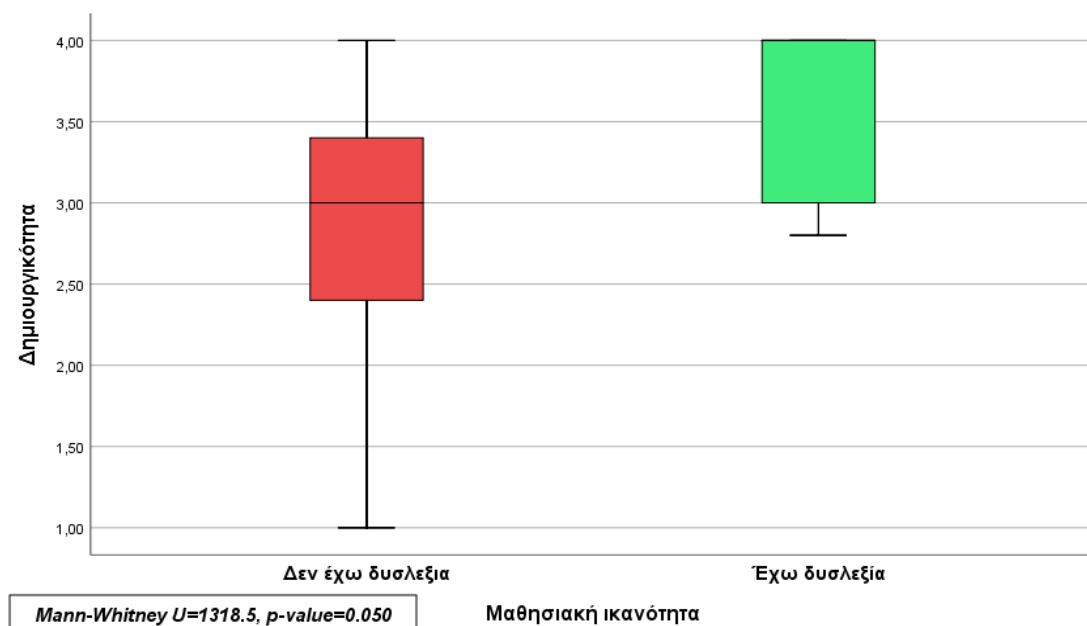
Διάγραμμα 8. Θηκόγραμμα (boxplot) ως προς τη σχέση της Δυσλεξίας με τη κλίμακα της δημιουργικότητας για τη 3-βάθμια εκπαίδευση

E3. Δυσλεξία, Δημιουργικότητα και επάγγελμα.

Ενώ μια παρόμοια σχέση με τη παραπάνω ($U=1318.5, p=0.050$) φαίνεται στους δυσλεκτικούς ελεύθερους επαγγελματίες που έχουν τη τάση να εμφανίζουν υψηλότερη μέση δημιουργικότητάς [(4.00 (0.7))] σε σχέση με τους μη δυσλεκτικούς ελεύθερους επαγγελματίες [(3.00(0.6))] (Θηκόγραμμα 9).

Διάγραμμα 9. Θηκόγραμμα (boxplot) ως προς τη σχέση της Δυσλεξίας με τη κλίμακα της δημιουργικότητας για τους ελεύθερους επαγγελματίες.

E4, E5, E6 : Δυνατά Στοιχεία του Χαρακτήρα και Δυσλεξία .

Στη προσπάθεια να βρεθεί το πως και πόσο η δυσλεξία επηρεάζει συγκεκριμένα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα, τα οποία επιλέχθηκαν για την παρούσα έρευνα σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Τα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα που επιλέχθηκαν ήταν η δημιουργικότητα, η ομαδικότητα, η κοινωνική νοημοσύνη και η επιμονή. Σύμφωνα με το συντελεστή μεταβλητότητας (R^2) των μοντέλων, που κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά ποσοστά από 1.7% έως 5.3%, δηλαδή γύρω στο 5.3% της διακύμανσης του μοντέλου εξηγεί τη κλίμακα της δημιουργικότητας. Όλα τα μοντέλα είναι προσαρμοσμένα για τους ακόλουθους συσχετικούς παράγοντες την ηλικία, φύλο, εκπαιδευτικό επίπεδο και θέση εργασίας. Έτσι, η μόνη στατιστικά σημαντική σχέση που παρουσιάζεται είναι με τη κλίμακα της κοινωνικής νοημοσύνης. Συγκεκριμένα, στα άτομα που υποψιάζονται ότι έχουν δυσλεξία μειώνεται κατά 0.13 μονάδες η μέση κλίμακα της κοινωνικής νοημοσύνης (β coef.= -0.13, 95% CI= --0,3, -0.01) (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Πολυπαραγοντικό γραμμικό μοντέλο στις κλίμακες των Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα

<i>Κλίμακες Δυνατών Στοιχείων του Χαρακτήρα</i>				
	<i>Δημιουργικότητα</i>	<i>Επιμονή</i>	<i>Κοινωνική Νοημοσύνη</i>	<i>Ομαδική Εργασία</i>
	β -coef (95% CI)	β -coef (95% CI)	β -coef (95% CI)	β -coef (95% CI)
Δυσλεξία				
Δεν έχω	<i>Επίπεδο αναφοράς</i>	<i>Επίπεδο αναφοράς</i>	<i>Επίπεδο αναφοράς</i>	<i>Επίπεδο αναφοράς</i>
Έχω	0.23 (-0.07, 0.5)	-0.10 (-0.4, 0.2)	0.004 (-0.2, 0.2)	0.12 (-0.1, 0.3)
Υποψιάζομαι ότι έχω	0.02 (-0.2, 0.2)	-0.05 (-0.2, 0.1)	-0.13 (-0.3, -0.01)*	-0.04 (-0.2, 0.1)
R^2	0.053	0.017	0.029	0.023

Συνοπτικές πληροφορίες: β -coef.= συντελεστής β της γραμμικής παλινδρόμησης, CI= διάστημα εμπιστοσύνης;

Όλα τα μοντέλα είναι προσαρμοσμένα για ηλικία, φύλο, εκπαιδευτικό επίπεδο και θέση εργασίας.

** Στατιστικά σημαντική σχέση σε $\alpha=5\%$ επίπεδο σημαντικότητας*

*** Στατιστικά σημαντική σχέση σε $\alpha=10\%$ επίπεδο σημαντικότητας*

E7: Ψυχολογική Άνθιση και Δυσλεξία .

Με το ίδιο σκεπτικό όπως στο παραπάνω πίνακα, στον Πίνακα 6 φαίνεται το προγνωστικό μοντέλο της κλίμακας της Ψυχολογικής Άνθισης από τη Δυσλεξία. Προκύπτει μια στατιστικά σημαντική σχέση με τη κλίμακα της ψυχικής άνθισης. Συγκεκριμένα, στα άτομα που υποψιάζονται ότι έχουν δυσλεξία μειώνεται κατά 0.28 μονάδες η μέση κλίμακα της ψυχολογικής άνθισης (β coef.= -0.28, 95% CI= -0.5, -0.1). Οι συντελεστές μεταβλητότητας (R^2) κυμαίνονται για τη ψυχολογική άνθιση σε ποσοστό 3.2%.

E8: Ψυχική Ανθεκτικότητα και Δυσλεξία

Στον Πίνακα 6 , φαίνεται επίσης το προγνωστικό μοντέλο της κλίμακας της Ψυχικής Ανθεκτικότητας, όπως προκύπτει από την μεταβλητή της Δυσλεξίας. Όπως παρατηρείται δεν προκύπτει καμία στατιστικά σημαντική σχέση στην κλίμακα της Ψυχικής Ανθεκτικότητας και της Δυσλεξίας. Οι συντελεστές μεταβλητότητας (R^2) για τη ψυχική ανθεκτικότητα κυμαίνεται σε ποσοστό 4.9%.

Πίνακας 6. Πολυπαραγοντικό γραμμικό μοντέλο για τις κλίμακες της Ψυχικής Ανθεκτικότητας και Άνθισης

	Ψυχική Άνθιση	Ψυχική Ανθεκτικότητα
	β -coef (95% CI)	β -coef (95% CI)
Δυσλεξία		
Δεν έχω	Επίπεδο αναφοράς	Επίπεδο αναφοράς
Έχω	-0.15 (-0.5, -0.2)	-0.05 (-0.3, 0.2)
Υποψιάζομαι ότι	-0.28 (-0.5, -0.1)*	-0.15 (-0.3, 0.01)
R²	0.032	0.049

Συντομογραφίες: β -coef.=συντελεστής β της γραμμικής παλινδρόμησης, CI= διάστημα εμπιστοσύνης;

Όλα τα μοντέλα είναι προσαρμοσμένα για ηλικία, φύλο, εκπαιδευτικό επίπεδο και θέση εργασίας.

* Στατιστικά σημαντική σχέση σε $\alpha=5\%$ επίπεδο σημαντικότητας

** Στατιστικά σημαντική σχέση σε $\alpha=10\%$ επίπεδο σημαντικότητας

E9: Φύλο, Ηλικία, Μορφωτικό επίπεδο και Δυσλεξία

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η σχέση της Δυσλεξίας με τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά, όπου όπως φαίνεται δεν υπάρχει κάποια στατιστικά σημαντική σχέση. Αυτό φαίνεται είναι μια τάση συσχέτισης με την ηλικία, δηλαδή ότι τα άτομα με δυσλεξία φαίνεται να εμφανίζονται στις μικρότερες ηλικίες (76.7%) σε σχέση με τους μη δυσλεκτικούς (52.2%) ή αυτούς που υπάρχει υποψία ότι έχουν δυσλεξία (53.4) (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Σχέση κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών με τη Δυσλεξία

	Δυσλεξία			p-value
	Δεν έχω (v=344)	Έχω (v=30)	Υποψιάζομαι ότι έχω (v=103)	
	N (%)	N (%)	N (%)	
Φύλο				0.835
Άνδρας	90 (26.2)	8 (26.7)	24 (23.3)	
Γυναίκα	254 (73.8)	22 (73.3)	79 (76.7)	
Ηλικία				0.074
< 31	179 (52.2)	23 (76.7)	55 (53.4)	
32-44	105 (30.6)	6 (20.0)	35 (34.0)	
45+	59 (17.2)	1 (3.3)	13 (12.6)	
Μορφωτικό επίπεδο				0.886
2-βάθμια	73 (21.2)	6 (20.0)	22 (21.4)	
3-βάθμια (IEK, TEI, AEI)	181 (52.6)	17 (56.7)	59 (57.3)	
3-βάθμια (MSc, PhD)	90 (26.2)	7 (23.3)	22 (21.4)	
Θέση εργασίας				0.133
Υπάλληλος	203 (59.0)	18 (60.0)	57 (55.3)	
Προϊστάμενος	24 (7.0)	2 (6.7)	9 (8.7)	
Ελεύθερος επαγγελματίας	60 (17.4)	6 (20.0)	29 (28.2)	
Άλλο	57 (16.6)	4 (13.3)	8 (7.8)	

* Στατιστικά σημαντική διαφορά σε $\alpha=5\%$ επίπεδο σημαντικότητας (δίπλευρος έλεγχος), σύμφωνα με τον έλεγχο ανεξαρτησίας ποιοτικών δεδομένων Pearson chi-square ή τον έλεγχο Fisher exact (Monte Carlo διόρθωση)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Συζήτηση- Συμπεράσματα

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα για κάθε ξεχωριστή ερευνητική υπόθεση, όπως προέκυψαν από τις στατιστικές αναλύσεις.

E1: Η παρουσία δυσλεξίας δεν φαίνεται να συσχετίζεται με την υψηλή αντίληψη της επαγγελματικής επιτυχίας και η ικανοποίηση από το επάγγελμα .

E2:Οι ενήλικες με δυσλεξία που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση εμφανίζουν ισχυρά επίπεδα δημιουργικότητας.

E3:Οι ελεύθεροι επαγγελματίες με δυσλεξία, εμφανίζουν υψηλά επίπεδα δημιουργικότητας .

E4:Τα άτομα με υποψία δυσλεξίας εμφανίζουν μειωμένα ποσοστά στην μεταβλητή της Κοινωνικής νοημοσύνης.

E5: Η δυσλεξία δεν φάνηκε να συνδέεται με την επιμονή ως στοιχείο του χαρακτήρα.

E6: Η δυσλεξία δεν φάνηκε να συνδέεται με την ομαδικότητα ως δυνατό στοιχείο του χαρακτήρα.

E7: Η υποψία δυσλεξίας στα άτομα, φάνηκε να μειώνει το βαθμό Ψυχολογικής τους Άνθισης.

E8: Η δυσλεξία δεν φάνηκε να επηρεάζει τα επίπεδα Ψυχικής Ανθεκτικότητας.

E9. Δεν υπάρχει συσχέτιση της Δυσλεξίας με το Φύλο, την Ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο.

Η δυσλεξία είναι μια μαθησιακή δυσκολία, η οποία εμφανίζεται τόσο σε παιδιά όσο και στην πορεία της ζωής τους ως ενήλικες. Έχει μελετηθεί εκτενώς ανά τα χρόνια κυρίως σε παιδικό πληθυσμό, με σκοπό την αποσαφήνιση των ικανοτήτων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα άτομα που την έχουν. Έμφαση έχει δοθεί στο τι δεν μπορούν να κάνουν οι άνθρωποι με δυσλεξία, κοινώς στα κωλύματά που οι ίδιοι καλούνται να αντιμετωπίσουν. Είναι αναμφισβήτητο ότι η δυσλεξία προκαλεί ελλείμματα που σχετίζονται με την ανάγνωση, την προσοχή και τον συντονισμό (Agahi, 2015). Αντίθετα τα δυνατά στοιχεία των ατόμων με δυσλεξία, έχουν ελάχιστα έως καθόλου μελετηθεί. Ωστόσο δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς η επιρροή που ασκεί η δυσλεξία, γενικότερα σε διάφορους τομείς της ζωής των ανθρώπων καθώς και στα θετικά χαρακτηριστικά που οι ίδιοι θα διαμορφώσουν ως άτομα. Εξετάζοντας την βιβλιογραφία ελάχιστες έρευνες βρέθηκαν να προσεγγίζουν αυτά τα θέματα. Βασιζόμενοι λοιπόν στο περιορισμένο θεωρητικό υπόβαθρο έγινε μια προσπάθεια πλαισίωσης και αποσαφήνισης αυτών των ερωτημάτων, τα συμπεράσματα των οποίων παρατίθενται παρακάτω.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εισάγει μεταβλητές της Θετικής Ψυχολογίας που σχετίζονται με τα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα, την Ψυχολογική άνθιση, την Ψυχική ανθεκτικότητα καθώς και την αντίληψη επαγγελματικής επιτυχίας και ικανοποίησης, και να τα μελετήσει σε άτομα που έχουν τη μαθησιακή αυτή δυσκολία. Στόχος είναι, να αποφευχθεί η διερεύνηση, για ακόμη μια φορά, των αρνητικών χαρακτηριστικών ενός ανθρώπου που έχει δυσλεξία, και συνεπώς να δοθεί έμφαση στα θετικά του στοιχεία. Διεξήχθη λοιπόν για τους παραπάνω σκοπούς διαδικτυακή έρευνα με ερωτηματολόγια σε 477 ενήλικες συμμετέχοντες. Δημιουργήθηκαν από τις απαντήσεις τους τρεις υποομάδες. Η πρώτη αποτελούνταν από άτομα διαγνωσμένα με δυσλεξία, η δεύτερη από άτομα που είχαν την υποψία δυσλεξίας χωρίς όμως ποτέ να το έχουν διερευνήσει με τεστ συνεπώς χωρίς να έχουν διάγνωση, και η τρίτη ομάδα αποτελούνταν από άτομα που δεν έχουν δυσλεξία. Αξίζει να αναφερθεί ότι το ποσοστό των ατόμων με διαγνωσμένη δυσλεξίας άγγιζε περίπου το 6,3% του συνολικού πληθυσμού (6-9%), ποσοστό συμβατό με τα ποσοστά που αναφέρει η βιβλιογραφία (Shaywitz, et al., 1990). Όσον αφορά στη σχέση της δυσλεξίας με τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά δεν παρουσιάζεται κάποια συσχέτιση, φαίνεται όμως ότι η δυσλεξία εμφανίζεται σε μεγαλύτερο ποσοστό στις μικρότερες ηλικίες (76.6%). Ωστόσο στη σημερινή εποχή τα νεότερα άτομα έχουν

περισσότερες πιθανότητες να παραπεμφθούν σε μαθησιακά κέντρα για διάγνωση και αντιμετώπιση, λόγω της ευαισθητοποίησης και της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, σε σχέση με παλαιότερα.

Σχετικά λοιπόν με την **πρώτη υπόθεση** σύμφωνα με την οποία η παρουσία δυσλεξίας συσχετίζεται με την υψηλή αντίληψη της επαγγελματικής επιτυχίας και η ικανοποίηση από το επάγγελμα, αυτή δεν επιβεβαιώθηκε στο υπάρχον δείγμα καθώς καμία στατιστικά σημαντική διαφορά δεν παρουσιάστηκε σε αυτές τις μεταβλητές ανάμεσα στις τρεις υποομάδες. Σύμφωνα με αυτήν την υπόθεση αναμέναμε μεγαλύτερα ποσοστά επαγγελματικής ικανοποίησης είτε αντίληψης της επιτυχίας από τους ενήλικες με δυσλεξία, καθώς η βιβλιογραφία (Gottfredson, 1984, όπως αναφέρεται σε Agahi, 2015) έχει δείξει ότι άτομα με δυσλεξία, ανεξαρτήτως της εξυπνάδας τους η του κοινωνικοοικονομικού τους υπόβαθρου, μπορούν να έχουν μια πορεία καριέρας αρκετά ικανοποιητική και κατέχουν σημαντικές και υψηλές θέσεις. Όπως επίσης φαίνεται από την έρευνα του Leather (2011), άτομα με δυσλεξία ανέφεραν υψηλά ποσοστά ικανοποίησης από το επάγγελμά τους. Ωστόσο στην παρούσα έρευνα εμφανίζεται μια τάση στους ενήλικες με δυσλεξία να παρουσιάσουν αυξημένη αντίληψη επιτυχίας και ικανοποίησης από το επάγγελμά τους, χωρίς όμως να είναι στατιστικά σημαντικό. Παρ' όλ' αυτά χρήζει περισσότερης διερεύνησης το αν υπάρχουν και άλλοι ενδιάμεσοι παράγοντες όπως το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, ή το εκπαιδευτικό επίπεδο, που επηρεάζουν τα ποσοστά επαγγελματικής ικανοποίησης και αντίληψης επιτυχίας στα άτομα με δυσλεξία.

Το **δεύτερο ερευνητικό ερώτημα**, είχε να κάνει με το αν η δημιουργικότητα των ατόμων με δυσλεξία συσχετίζεται με την επαγγελματική τους ταυτότητα. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την υπόθεση μας. Φάνηκε ότι τα άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και δυσλεξία εμφανίζουν μεγαλύτερη μέση δημιουργικότητα, το οποίο σύμφωνα με την θετική ψυχολογία αποτελεί ένα από τα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα, σε σχέση με τους μη δυσλεκτικούς υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου (3βάθμιας εκπαίδευσης)($p=.026$). Αυτό επιβεβαιώνεται και από τις υπάρχουσες βιβλιογραφικές θεωρίες οι οποίες υποστηρίζουν ότι η μια καλή αυτό-εικόνα μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην επιτυχία (Hornerya, 2014). Αναλυτικότερα, έχει φανεί ότι η έγκαιρη διάγνωση της δυσλεξίας οδηγεί σε καλύτερη διαχείριση από το άτομο, και συνεπώς ανάπτυξη των δυνατών του στοιχείων. Αυτό οδηγεί στην πεποίθηση ότι κάποιο παιδί με δυσλεξία, και έγκαιρη διάγνωση αυτής ήδη από τα πρώτα σχολικά

χρόνια, θα οδηγηθεί σε καλύτερη μαθησιακή επίδοση, καθώς θα διαχειριστεί ανάλογα την μαθησιακή του αυτή δυσκολία. Αυτή η καλή μαθησιακή επίδοση θα οδηγήσει με τη σειρά της σε καλύτερη εκπαιδευτική εξέλιξη, συνεπώς ο μαθητής που διαγνώστηκε εγκαίρως με δυσλεξία, έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να προχωρήσει σε μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές (Hornerya, 2014). Αξίζει λοιπόν να τονιστεί ότι μια προτεινόμενη μέθοδος για να βοηθηθούν οι ενήλικες με δυσλεξία είναι να ωθηθούν να κατανοήσουν τη δυσλεξία τους, ήδη από μικρή ηλικία και, με τη σειρά τους, να καταλάβουν πώς οδηγεί στις κοινές δυσλεξικές συμπεριφορές που μπορεί να βιώσουν, οι περισσότερες από τις οποίες θεωρούνται αρνητικές. Αυτές οι πρώιμες συνειδητοποιήσεις μπορούν να επιτρέψουν σε ένα άτομο με δυσλεξία να αναπτύξει δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα του κατά της διάρκεια της ζωής του, αλλά και να βελτιώσει την ποιότητα αυτής (Logan, 2009). Ελάχιστες έρευνες έχουν μελετήσει αυτό το πεδίο που σχετίζει τη δυσλεξία με το είδος του επαγγέλματος όμως έχει φανεί ότι πολλοί δυσλεκτικοί αναπτύσσουν αντισταθμιστικές στρατηγικές, πράγμα το οποίο τους οδηγεί στο να εξελιχθούν σε άτομα με εξαιρετικές δεξιότητες ή ταλέντα (Nicolson, 2015).

Η διερεύνηση της σχέσης της δημιουργικότητας των ατόμων με δυσλεξία με την επαγγελματική τους ταυτότητα, αποτελεί την **τρίτη υπόθεση**, η οποία επιβεβαιώνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας. Φαίνεται λοιπόν ότι οι ελεύθεροι επαγγελματίες με διαγνωσμένη δυσλεξία τείνουν να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα δημιουργικότητας σε σχέση με τους ελεύθερους επαγγελματίες που δεν έχουν δυσλεξία ($p = .050$). Γενικότερα είναι αποδεκτό ότι η έγκαιρη διάγνωση της δυσλεξίας, μπορεί να οδηγήσει το άτομο σε θεαματική εξέλιξη στη ζωή του, και σε υψηλά επίπεδα καινοτομίας, και δημιουργικότητας, τα οποία είναι απαραίτητα στο επάγγελμα ενός ελεύθερου επαγγελματία. Ωστόσο το συγκεκριμένο εύρημα, αξίζει να προβληματίσει περισσότερο το πεδίο της επιστήμης που μελετά τις μαθησιακές δυσκολίες, καθώς η βιβλιογραφία είναι αρκετά περιορισμένη και δεν φαίνεται να υπάρχουν ξεκάθαρες έρευνες σε συγκεκριμένα επαγγέλματα (πχ ελεύθεροι επαγγελματίες, ιδιωτικοί υπάλληλοι, επιστήμονες κλπ.) που να εξετάζουν τα στοιχεία του χαρακτήρα των ανθρώπων που ασκούν αυτά τα επαγγέλματα, σε σχέση με την ύπαρξη ή μη μαθησιακής δυσκολίας. Ακόμα μια έρευνα που επιβεβαιώνει το εύρημά αυτό είναι αυτή των Franks και Frederick (2013) οι οποίοι εντοπίζουν ομοιότητες μεταξύ των δυσλεκτικών και των επιχειρηματιών. Συσχετίζουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα που

χαρακτηρίζουν τους επιχειρηματίες (όπως, τη δημιουργικότητα, την αποφασιστικότητα, και τις τεχνικές γνώσεις) με χαρακτηριστικά γνωρίσματα ατόμων με δυσλεξία (όπως η επιμονή, η κριτική σκέψη, η διαισθητικότητα, η ανθεκτικότητα) καθώς και δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα.

Η **τέταρτη υπόθεση** προβλέπει ότι η δυσλεξία συνδέεται με τη μεταβλητή της Κοινωνικής Νοημοσύνης (Nicolson, 2015), ένα δηλαδή δυνατό στοιχείο του χαρακτήρα. Η υπόθεση αυτή επιβεβαιώνεται, καθώς παρατηρείται μια μικρή μείωση της Κοινωνικής Νοημοσύνης στον πληθυσμό των ατόμων που έχουν την υποψία δυσλεξίας ($p=.029$). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι η μείωση της Κοινωνικής Νοημοσύνης, παρατηρείται μόνο σε όσους έχουν τη υποψία δυσλεξίας αλλά όχι διαγνωσμένη δυσλεξία. Το εύρημα αυτό πιθανώς καταδεικνύει ότι τα άτομα που ενδεχομένως έχουν δυσλεξία, αλλά δεν έχουν ποτέ λάβει κάποια διάγνωση, υπόκεινται στις αρνητικές συνέπειες που μπορεί να επιφέρει η μη διάγνωση της δυσλεξίας. Αυτό συμβαίνει πιθανώς επειδή δεν έχουν χειριστεί σωστά την μαθησιακή τους αυτή ιδιαιτερότητα. Αντίθετα όσοι αποκτούν έγκαιρη διάγνωση, μαθαίνουν να διαχειρίζονται πιθανώς σωστότερα την μαθησιακή τους δυσκολία κι συνεπώς αποκτούν ενισχυμένα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα όπως συνέβη στις προηγούμενες ερευνητικές υποθέσεις,

Οι ερευνητικές υποθέσεις που αφορούν τα υπόλοιπα δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα όπως η επιμονή (**Υπόθεση 5^η**) και η ομαδικότητα (**Υπόθεση 6^η**), και προβλέπουν συσχέτιση αυτών με τη δυσλεξία δεν επιβεβαιώνονται. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, θα αναμέναμε υψηλά ποσοστά σε αυτά τα χαρακτηριστικά, κάτι το οποίο όμως δεν φαίνεται στην προκειμένη έρευνα. Ωστόσο υπάρχει ένα υψηλότερο μέσο σκορ για τους δυσλεκτικούς σε σχέση με τους μη-δυσλεκτικούς στην δημιουργικότητα και την ομαδικότητα, όμως ο δείκτης στατιστικής σημαντικότητας είναι χαμηλός, πράγμα το οποίο δείχνει μια τάση σε αυτό το φαινόμενο.

Η **έβδομη Ερευνητική υπόθεση** σύμφωνα με την οποία η δυσλεξία επηρεάζει το βαθμό Ψυχολογικής Άνθισης των ατόμων που την έχουν, επιβεβαιώνεται εν μέρει. Βρέθηκε δηλαδή μια μικρή μείωση των επιπέδων Ψυχολογικής Άνθισης στα άτομα με υποψία δυσλεξίας ($p=.032$). Αυτό πιθανώς καταδεικνύει μια αλληλεξαρτώμενη σχέση της ταυτότητας και της ποιότητας ζωής του ατόμου, η οποία ορίζεται μάλλον αρνητικά όταν στο υπόβαθρο υπάρχει μια δυσκολία, στην προκειμένη περίπτωση ίσως μαθησιακή, με την οποία όμως δεν έχει εξοικειωθεί το άτομο, καθώς απλά υπάρχει ως

υποψία μέσα του. Αυτό που φαίνεται από την βιβλιογραφία ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο είναι οι υποστηρικτικοί παράγοντες σε περιόδους ύπαρξης παραγόντων κινδύνου, καθώς η έλλειψη αυτών μπορεί να έχει επιζήμια αποτελέσματα στην ευημερία του ατόμου, ιδιαίτερα σε εκείνους τους δυσλεκτικούς μαθητές που είναι πολύ ευάλωτοι και αντίθετα η ύπαρξη αυτών μπορεί να προωθήσει την ευημερία του παιδί με δυσλεξία αργότερα στη ζωή του. (Palti, 2003). Είναι λοιπόν άξια παρατήρησης και διερεύνησης η καθαυτή μαθησιακή δυσκολία, στα άτομα που δεν έχουν διάγνωση, όμως παρατηρούν ότι αντιμετωπίζουν κάποια δυσκολία. Απώτερος στόχος είναι η εξοικείωση και νοσηματοδότηση της όποιας μαθησιακής δυσκολίας από το άτομο που την υφίσταται, προκειμένου να επαναπροσδιορίσει και συνεπώς να βελτιώσει τα επίπεδα ψυχολογικής του άνθισης.

Όσον αφορά **στην όγδοη υπόθεση** η οποία προβλέπει ότι η δυσλεξία επηρεάζει τα επίπεδα Ψυχικής ανθεκτικότητας, αυτή δεν επιβεβαιώνεται καθώς τα επίπεδα της Ψυχικής Ανθεκτικότητας δεν παρουσιάζουν διαφορά ανάμεσα στους δυσλεκτικούς και μη. Σύμφωνα με τον Palti, (2003), για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες τους, τα δυσλεξικά παιδιά πρέπει να βοηθηθούν στην ανάπτυξη κάποιας εκπαιδευτικής και κοινωνικό-συναισθηματικής ανθεκτικότητας. Ο ίδιος μέσα από έρευνά του (2003) υποστήριξε ότι ορισμένα άτομα με δυσλεξία κατάφεραν να αντιμετωπίσουν τις συγκεκριμένες μαθησιακές τους δυσκολίες και να επιτύχουν ανθεκτικότητα σε εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς τομείς. Ωστόσο υπάρχουν διάφοροι κοινωνικό-συναισθηματικοί παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στην ανάπτυξη αυτής της ανθεκτικότητας. Αυτοί οι ψυχολογικοί πόροι αντιμετώπισης παραγόντων κινδύνου ή αλλιώς οι προστατευτικοί παράγοντες που ωθούν ένα άτομο να γίνει πιο ανθεκτικό, και μπορεί να είναι προσωπικοί και κοινωνικοί. Για να επιβεβαιωθεί λοιπόν η υπόθεση μας που συσχετίζει τη δυσλεξία με την ανάπτυξη ψυχικής ανθεκτικότητας, πιθανώς χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση των κοινωνικό-συναισθηματικών παραγόντων ως ενδιάμεσες μεταβλητές.

6.1 Περιορισμοί

Στο παρόν ερευνητικό εγχείρημα έγινε προσπάθεια να καλυφθεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος θετικών μεταβλητών οι οποίες δύνανται να εμφανίζονται και να επηρεάζουν θετικά άτομα με μαθησιακές δυσκολίες όπως η δυσλεξία.

Ο σημαντικότερος περιορισμός ήταν το γεγονός ότι ο αριθμός των ερευνών που αφορούσαν τη δυσλεξία σε ενήλικο πληθυσμό ήταν αρκετά περιορισμένος καθώς οι περισσότερες έρευνες ήταν προσανατολισμένες στον παιδικό πληθυσμό. Μικρό αριθμό ερευνών συναντάμε που αναφέρονται σε ενήλικες με δυσλεξία, και ακόμα λιγότερες που εμπλέκουν στο θεωρητικό ή ερευνητικό υπόβαθρο την Θετική Ψυχολογία. Δεύτερο περιορισμό αποτέλεσε το τυχαίοποιημένο δείγμα ατόμων με δυσλεξία που λήφθηκε μέσω της διαδικτυακής έρευνας, ήταν περιορισμένο (30 άτομα με διαγνωσμένη δυσλεξία). Αν το δείγμα αυτό ήταν μεγαλύτερο, θα ήταν πιθανότερο, κάποιες από τις από τις ερευνητικές μας υποθέσεις στις οποίες εμφανίστηκε τάση, να είχαν επιβεβαιωθεί και στατιστικά μέσω του δείκτη σημαντικότητας. Επίσης είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια τα παιδιά αξιολογούνται για μαθησιακές δυσκολίες σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι μερικά χρόνια πριν. Επομένως περιορισμό αποτελεί το ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που ίσως είχαν δυσλεξία, δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να αξιολογηθούν και να το μάθουν, ώστε να το χειριστούν δεόντως. Επιπρόσθετα πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας ότι η διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκε σε μια πολύ κρίσιμη περίοδο για την χώρα μας, την περίοδο της πανδημίας του Covid-19.

6.2 Μελλοντικές Προοπτικές

Πλήθος μελλοντικών προοπτικών υπάρχει σε μια έρευνα σαν και αυτή καθώς το αντικείμενο που έχει μελετηθεί σε σχέση με του ενήλικες με δυσλεξία και τη Θετική Ψυχολογία είναι ακόμα πολύ περιορισμένο. Επομένως υπάρχουν πάρα πολλά ακόμα περιθώρια στα οποία μπορεί να ελιχθεί η επιστήμη της Θετικής Ψυχολογίας και να μελετήσει εύρος γνωστικών και περιβαλλοντικών παραγόντων που επηρεάζουν ένα άτομο με δυσλεξία, είτε μπορούν να συμβάλλουν στην βελτίωση της ζωής του.

Μέσα από την παρούσα έρευνα εμφανίζονται πολλαπλές ιδέες οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης. Αρχικά η Ψυχολογική άνθιση είναι μια

μεταβλητή που φάνηκε να υφίσταται μείωση στα άτομα που έχουν την υποψία δυσλεξίας. Παρομοίως και η κοινωνική νοημοσύνη, φάνηκε να υφίσταται μείωση στα άτομα που έχουν διαγνωστεί με δυσλεξία . Αυτό είναι ένα γεγονός που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης. Αξίζει επίσης να διερευνηθεί το ρόλο που διαδραματίζει η ύπαρξη της δυσλεξίας , ή της υποψίας αυτής στην πορεία της ζωής του ατόμου.

Παράλληλα, οι δυο ερευνητικές μας υποθέσεις που επιβεβαιώθηκαν , όσον αφορά στα υψηλότερα επίπεδα δημιουργικότητας τους ελεύθερους επαγγελματίες και σε όσους είχαν τριτοβάθμια εκπαίδευση, είναι ένα αρκετά ενδιαφέρον εύρημα το οποία χρήζει μεγαλύτερης διερεύνησης. Επιπλέον θα πρέπει να διερευνηθεί αν υπάρχουν τυχόν άλλα επαγγέλματα που θα έπρεπε να διερευνήσουμε ως προς αυτό το δυνατό στοιχείο, την δημιουργικότητα. Επιπροσθέτως, ενδιαφέρον θα ήταν η διερεύνηση της σχέσης με τον εαυτό σε ενήλικες με δυσλεξία . Ο βαθμός που αυτή η μαθησιακή δυσκολία επηρεάζει την αυτοεκτίμηση και την αυτοσυμπόνια, ή ακόμη και πως οι έννοιες αυτές περί εαυτού επηρεάζουν την εξέλιξη της ζωής ενός ατόμου με δυσλεξία, θα ήταν κάποια ενδιαφέροντα ερευνητικά ερωτήματα.

Παρατηρείται μέσα από λίγα μόνο παραδείγματα ότι το πεδίο που αφορά στη Θετική Ψυχολογία και τη δυσλεξία σε ενήλικο ή ακόμη και σε παιδικό πληθυσμό, είναι ιδιαίτερα διευρυμένο. Αξίζει λοιπόν να γίνει η αρχή με σκοπό την αναπλαισίωση της αρνητικότητας της έννοιας αυτής και την βελτιστοποίηση της ποιότητας ζωής και της αυτοαντίληψης των ατόμων με δυσλεξία, μέσω της γνώσης, της σωστής νοηματοδότησης και νέων τεχνικών που θα βοηθήσουν τα άτομα και θα τα ωθήσουν προς αυτόν τον σκοπό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπερασματικά, αυτό που φαίνεται από την υπάρχουσα έρευνα είναι η μεγάλη επιρροή που υφίστανται τα άτομα με δυσλεξία, ήδη από την πρώιμη παιδική τους ηλικία. Σημαντικό ρόλο στο αν θα διαμορφώσουν κάποια δυνατά στοιχεία του χαρακτήρα τους, στο αν θα αποκτήσουν ψυχολογική άνθιση και συνεπώς στο αν θα έχουν μια επιτυχημένη πορεία καριέρας, διαδραματίζει η έγκαιρη διάγνωση της μαθησιακής τους δυσκολίας από τα πρώτα παιδικά τους χρόνια. Σε μια κοινωνία όπου εξελίσσεται διαρκώς , δίνεται η ευκαιρία στους δασκάλους, αλλά και τους γονείς των παιδιών με δυσλεξία, να εκπαιδευτούν κατάλληλα ώστε να κατανοήσουν και να χειριστούν με σωστό τρόπο την μαθησιακή αυτή δυσκολία των παιδιών. Είναι

καθοριστικής σημασίας η αντιμετώπιση των σημαντικών άλλων και η ύπαρξη υποστηρικτικών παραγόντων, στην εξέλιξη της ζωής των παιδιών με δυσλεξία. Κάτι τέτοιο θα δώσει εξίσου την ευκαιρία στα παιδιά αυτά να αναπτύξουν τη δική τους αυταξία, χωρίς να αισθάνονται ότι κάπου υπολείπονται σε σχέση με τους συνομήλικους τους. Θα μπορέσουν να αναπτύξουν αντισταθμιστικές συμπεριφορές διαχείρισης, όπως παραδείγματος χάριν να επιλέξουν την σωστή επαγγελματική κατεύθυνση.

Βιβλιογραφία/ Πηγές

Ελληνόγλωσση

Αντωνοπούλου, Α. & Σταμπολτζή, Α. (2016) (Επιμ.). *Η αντιμετώπιση της δυσλεξίας κατά τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: Οδηγός για γονείς, φοιτητές και εκπαιδευτικό προσωπικό*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Κοσμίδου, Μ. & Πολυχρόνη, Φ. (2018) (Επιμ.). *Κατανόηση της δυσλεξίας: Οδηγός για εκπαιδευτικούς και γονείς*. Αθήνα: Παρισιάνου Α.Ε.

Πολυχρόνη Φ, (2011). *Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες*. Αθήνα: Πεδίο.

Σταλίκας, Α. Β., & Μυτσκίδου, Π.(2011). *Εισαγωγή στη θετική Ψυχολογία*. Αθήνα: Τόπος.

Fedleman s. Robert, *Εξελικτική Ψυχολογία. Δια Βίου Ανάπτυξη*.(επιμ. Η. Μπεζεβγάκης μτφρ., Ζωή Αντωνοπούλου.). Gutenberg.

Ξενόγλωσση

Aaron, P. G., Phillips, S., & Larsen, S. (1988). Specific reading disability in historically famous persons. *Journal of Learning Disabilities*, 21(9), 523-537.

Agahi, A. S. (2015). *Investigating the strengths of dyslexia in successful adults and university students* (Doctoral dissertation, University of Sheffield).

Araujo, A. P. (2012). Attention deficit hyperactivity disorder and dyslexia: a history of overlap. *Arq. Neuro Psiquiatr*, 70, 83-84.

- Baron, P., Glanville, R., Griffiths, D., Sweeting, B., Kannangara, C. S., Carson, J., & Munasinghe, S. (2015). *The relevance of cybernetics for a positive psychology approach to dyslexia*. Kybernetes.
- Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K. D. (2001). Bad is stronger than good. *Review of General Psychology*, 5, 323–370.
- Bell, S. (2009), “Age is a beautiful thing. How do adults with dyslexia navigate the non-dyslexic world?”, RaPAL (Research and Practice in Adult Literacy), Vols 68/69, pp. 33-39.
- Bowers, b. (2007). Tracing business acumen to dyslexia. *The New York Times*.
- Chakravarty, A. (2009). Artistic talent in dyslexia- a hypothesis. *Medical Hypothesis*, 73(4), 569-571.
- Chmitorz, A., Wenzel, M., Stieglitz, R. D., Kunzler, A., Bagusat, C., Helmreich, I., ... & Lieb, K. (2018). *Population-based validation of a German version of the Brief Resilience Scale*. PloS one, 13(2).
- Dale, F, & Aiken, F. (2007). *A review of the literature into dyslexia in nursing practice*. In P. E. Forum (Ed.): Royal College of Nursing.
- Davis, R.D, & Braun, E.M. (1997). The gift of dyslexia: Why some of the brightest people can't read and how they can learn. *London: Souvenir Press*.
- Deci, E.L, Ryan, R.M, & Koestner, R. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychol Bull*, 125(6), 627-668.
- Diener, E., Ng, W., Harter, J., & Arora, R. (2010a). Wealth and happiness across the world: material prosperity predicts life evaluation, whereas psychosocial prosperity predicts positive feeling. *Journal of personality and social psychology*, 99(1), 52. <https://doi.org/10.1037/a0018066>
- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W., Oishi, S., & Biswas-Diener, R. (2010b). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research*, 97(2), 143-156. <https://doi.org/10.1007/s11205-009-9493-y>

- Everatt, J, Weeks, S, & Brooks, P. (2008). Profiles of strengths and weaknesses in dyslexia and other learning difficulties. *Dyslexia*, 14(1), 16-41.
- Everatt, J, Steffert, B, & Smythe, I. (1999). An eye for the unusual: Creative thinking in dyslexics. *Dyslexia*, 5, 28-46.
- Franks, K. and Frederick, H. (2013), “Dyslexic and entrepreneur: typologies, commonalities and differences”, *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, Vol. IX No. 1, pp. 95-115.
- Gable, S. L., & Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology?. *Review of general psychology*, 9(2), 103
- Gardner, H. (2006). *Multiple intelligences: New horizons*: BasicBooks.
- Karolyi, C., Winner, E., Gray, W., & Sherman, G. F. (2003). Dyslexia linked to talent: Global visual-spatial ability. *Brain and language*, 85(3), 427-431.
- Kyriazos, T. A., Stalikas, A., Prassa, K., Yotsidi, V., Galanakis, M., & Pezirkianidis, C. (2018). Validation of the Flourishing Scale (FS), Greek Version and Evaluation of Two Well-Being Models. *Psychology*, 9(07), 1789.
- LaFrance, E. (1997). The gifted/dyslexic child: Characterizing and addressing strengths and weaknesses. *Annals of Dyslexia*, 47(1), 163-182.
- Logan, J. (2009), “Dyslexic entrepreneurs: the incidence ;their coping strategies and their business skills”, *Dyslexia*, Vol. 15 No. 4, pp. 328-346. [doi: 10.1002/dys.388](https://doi.org/10.1002/dys.388).
- Luthar, S. S. (1991). Vulnerability and resilience: A study of high-risk adolescents. *Child development*, 62(3), 600-616.
- Lyon, G. R., Shaywitz, S. E., & Shaywitz, B. A. (2003). A definition of dyslexia. *Annals of dyslexia*, 53(1), 1-14.
- Maddux, J. E. (2002). Stopping the “madness”: Positive psychology and the deconstruction of the illness ideology and the *DSM*.
- McLoughlin, D., G. Fitzgibbon, and V. Young. 1994. *Adult dyslexia: Assessment, counseling and training*. London: Whurr.

- McNulty, M.A. 2003. *Dyslexia and the life course. Journal of Learning Disabilities* 36, no. 4: 363–81.
- Miles TR, Thierry G, Roberts J, Schiffeldrin J (2006) *Verbatim and gist recall of sentences by dyslexic and non-dyslexic adults. Dyslexia* 12(3): 177-194.
- Monroe, B., & Oliviere, D. (Eds.). (2007). *Resilience in palliative care: achievement in adversity*. Oxford University Press.
- Mortimore, T., & Crozier, W. R. (2006). Dyslexia and difficulties with study skills in higher education. *Studies in higher education*, 31(2), 235-251.
- Nicolson, R. I., & Fawcett, A. J. (2018). Procedural learning, dyslexia and delayed neural commitment. In *Reading and Dyslexia* (pp. 235-269). Springer, Cham.
- Nicolson, R., & Fawcett, A. (2015). *Positive dyslexia*. Sheffield: Rodin Books.
- Nicolson, R. I. (2014). Positive dyslexia: What strengths, why strengths. *Dyslexia Beyond Reading, UC, San Francisco, California, USA*.
- Nicolson, R. I, & Fawcett, A. J. (2007). Procedural learning difficulties: Reuniting the developmental disorders? *Trends in Neurosciences*, 30(4), 135-141.
- Nicolson, R. I., Fawcett, A. J., & Dean, P. (1995). Time estimation deficits in developmental dyslexia: evidence of cerebellar involvement. *Proceedings of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 259(1354), 43-47.
- Nicolson, R. I., & Fawcett, A. J. (1990). Automaticity: A new framework for dyslexia research?. *Cognition*, 35(2), 159-182.
- O'Brien, Beth A., Wolf, Maryanne, & Lovett, Maureen W. (2012). A taxometric investigation of developmental dyslexia subtypes. *Dyslexia*, 18(1), 16-39.
- Olson, J. M., Roese, N. J., & Zanna, M. P. (1996). Expectancies. In E. T. Higgins & A. W. Kruglanski (Eds.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (pp. 211–238). New York: Guilford Press
- Osborn, A. F. (1990). Resilient children: A longitudinal study of high achieving socially disadvantaged children. *Early Child Development and Care*, 62(1), 23-47.
- Palti, G. (2003). Dyslexia and Resilience'. *The Dyslexia Handbook*.

- Peterson, C. & Park, N. (2003). Positive psychology as the evenhanded positive psychology views it. *Psychological Inquiry*, 14, 141-146
- Peterson, C., & Seligman, M. (2004). Character strengths and virtues: A handbook and classification (Vol. 1). *Oxford University Press*
- Pratto, F., & John, O. P. (1991). Automatic vigilance: The attention-grabbing power of negative social information. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 380–391.
- Ramírez, C., Correa, M., Ricas, T., López, A. E., Serrano, E. R., & Esteve, R. (2017). Psychometric characteristics of the Flourishing Scale-Spanish Version (FS-SV). The factorial structure in two samples: Students and patients with chronic pain. *Personality and Individual Differences*, 117, 30–36. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2017.05.035>
- Rath, T. (2007). *StrengthsFinder 2.0*. Simon and Schuster., “Discover Your Clifton Strengths.”, Gallup.
- Reid, G., & Kirk, J. (2001). *Dyslexia in adults: education and employment*.
- Reis, H. T., & Gable, S. L. (2003). Toward a positive psychology of relationships. In C. L. Keyes & J. Haidt (Eds.), *Flourishing: The positive person and the good life* (pp. 129– 159). Washington, DC: American Psychological Association.
- Reynolds, A. E., & Caravolas, M. (2016). Evaluation of the Bangor Dyslexia Test (BDT) for use with Adults. *Dyslexia*, 22(1), 27-46.
- Rutter, M. (1979). *Fifteen thousand hours: Secondary schools and their effects on children*. Harvard University Press.
- Ryan, M. (1994). Social and emotional problems related to dyslexia. *The Journal of Adventist Education. Perspectives*, 20(2).
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68–78

- Ryff, C. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1.069–1.081.
- Seligman, M. E. (2004). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. Simon and Schuster.
- Seligman, M. E. P. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. In C.
- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55, 5–14.
- Shaywitz, SE. (1990). Dyslexia. *Scientific American*(November), 78-84.
- Sheldon, K. M., & King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American psychologist*, 56(3), 216.
- Smith BW, Dalen J, Wiggins K, Tooley E, Christopher P, Bernard J. *The brief resilience scale: assessing the ability to bounce back*. *Int J Behav Med*. 2008;15(3):194–200. doi: [10.1080/10705500802222972](https://doi.org/10.1080/10705500802222972)
- Taylor, K. E., & Walter, J. (2003). Occupation choices of adults with and without symptoms of dyslexia. *Dyslexia*, 9(3), 177-185.
- Taylor, S. E., Kemeny, M. E., Reed, G. M., Bower, J. E., & Gruenwald, T. L. (2000). Psychological resources, positive illusions, and health. *American Psychologist*, 55, 99– 109.
- Vail, P. L. (1990). Gifts, talents, and the dyslexias: Wellsprings, springboards, and finding foley's rocks. *Annals of Dyslexia*, 40, 3-17.
- Vellutino, F. R., Fletcher, J. M., Snowling, M. J., & Scanlon, D. M. (2004). Specific reading disability (dyslexia): What have we learned in the past four decades?. *Journal of child psychology and psychiatry*, 45(1), 2-40.
- Wolf, M., & Bowers, P. G. (2000). Naming-speed processes and developmental reading disabilities: An introduction to the special issue on the double-deficit hypothesis. *Journal of learning disabilities*, 33(4), 322-324.

Wolff, U, & Lundberg, I. (2002). The prevalence of dyslexia among art students.
Dyslexia (Chichester, England), 8(1), 34-42.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο Flourishing(Diener et al. 2010)

Δίπλα από την κάθε απάντηση γράψτε έναν αριθμό χρησιμοποιώντας την παρακάτω κλίμακα από το 1 ως το 7, 1= Διαφωνώ έντονα, 2=Διαφωνώ, 3= Διαφωνώ λίγο, 4=Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 5=Συμφωνώ λίγο, 6=Συμφωνώ, 7=Συμφωνώ έντονα.

1. ____ Έχω μια ζωή με σκοπό και νόημα.
2. ____ Οι κοινωνικές μου σχέσεις με στηρίζουν και με «γεμίζουν».
3. ____ Δείχνω αφοσίωση και ενδιαφέρον στις καθημερινές μου ασχολίες
4. ____ Συμβάλλω ενεργά στην ευτυχία και την ευζωία των άλλων ανθρώπων
5. ____ Είμαι ικανός και άξιος στις δραστηριότητες που θεωρώ σημαντικές
6. ____ Είμαι καλός άνθρωπος και διάγω καλή ζωή
7. ____ Είμαι αισιόδοξος για το μέλλον μου
8. ____ Οι άλλοι με σέβονται

Κλίμακα Ψυχικής Ανθεκτικότητας (Smith et al. (2008)

Για κάθε μια από τις ακόλουθες δηλώσεις παρακαλώ επιλέξτε από το 1 ως το 5, τον αριθμό που πιστεύετε ότι σας περιγράφει καλύτερα.

1= Διαφωνώ έντονα , 2= Διαφωνώ λίγο, 3= Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ έντονα .

	1	2	3	4	5
	Διαφωνώ έντονα	Διαφωνώ	Είμαι Ουδέτερος	Συμφωνώ	Συμφωνώ έντονα
1. Έχω την τάση να ανακάμπτω γρήγορα μετά από τις αντιξοότητες	☐	☐	☐	☐	☐
2. Αντιμετωπίζω με δυσκολία τα αγχωτικά γεγονότα που περνάω	☐	☐	☐	☐	☐
3. Δεν αργώ να συνέλθω μετά από ένα αγχωτικό γεγονός	☐	☐	☐	☐	☐
4. Είναι δύσκολο να σταθώ πάλι στα πόδια μου, όταν μου συμβαίνει κάτι κακό	☐	☐	☐	☐	☐
5. Συνήθως περνάω τις δύσκολες καταστάσεις χωρίς πολλά προβλήματα	☐	☐	☐	☐	☐
6. Συνήθως χρειάζομαι πολύ χρόνο για να ξεπεράσω τα	☐	☐	☐	☐	☐

Κλίμακα δυνατών στοιχείων του χαρακτήρα(VIA-120, Peterson & Seligman, 2004

Οι προτάσεις, που ακολουθούν, περιγράφουν στοιχεία του χαρακτήρα των ατόμων. Όλες οι προτάσεις αντανακλούν δηλώσεις, που πολλοί άνθρωποι θα έβρισκαν ελκυστικές, όμως θα θέλαμε να απαντήσετε με βάση το αν η συγκεκριμένη δήλωση περιγράφει αυτό που είστε στην πραγματικότητα. Για κάθε μία από αυτές παρακαλώ σημειώστε έναν αριθμό από το 0 έως το 4, που περιγράφει καλύτερα τον βαθμό στον οποίο σας ταιριάζει το περιεχόμενο της κάθε πρότασης με βάση την παρακάτω κλίμακα:

0= Διαφωνώ, 1= Διαφωνώ λίγο, 2= Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 3= Συμφωνώ λίγο, 4= Συμφωνώ .

1. Ένα από τα δυνατά μου σημεία είναι η ικανότητα μου να βρίσκω καινούριες και ενδιαφέρουσες ιδέες____
2. Μ'αρέσει να σκέφτομαι νέους τρόπους για να κάνω πράγματα____
3. Πάντα βρίσκω καινούριους τρόπους για να κάνω πράγματα____
4. Ξέρω τον τρόπο που πρέπει να συμπεριφέρομαι σε διαφορετικές κοινωνικές περιστάσεις.____
5. Έχω πρωτότυπη σκέψη.____
6. Όποια και αν είναι η κατάσταση, είμαι ικανός να προσαρμοστώ.
7. Ποτέ δεν παρατάω μια δουλειά πριν τελειώσει.____
8. Επιμένω σε ό,τι αποφασίσω να κάνω.____
9. Δουλεύω δίνοντας τον καλύτερό μου εαυτό, όταν είμαι μέλος ομάδας.____
10. Έχω την ικανότητα να κάνω τους άλλους ανθρώπους να αισθάνονται ότι είναι ενδιαφέροντες.____
11. Πάντα σέβομαι τον αρχηγό της ομάδας μου, ακόμα και αν διαφωνώ μαζί του.____
12. Οι φίλοι μου λένε ότι έχω πολλές νέες και διαφορετικές ιδέες.____

13. Με χαρά θυσιάζω το προσωπικό μου συμφέρον για το όφελος της ομάδας μου ____
14. Δεν τα παρατάω ____
15. Πάντα ξέρω τι να πω για να κάνω τους ανθρώπους να νιώσουν καλά ____
16. Ολοκληρώνω τις δουλειές μου παρά τα εμπόδια που παρουσιάζονται ____
17. Μπορώ να διαισθάνομαι καλά τι νιώθουν οι άλλοι ____
18. Είναι σημαντικό για μένα να σέβομαι τις αποφάσεις που παίρνει η ομάδα μου ____
19. Υποστηρίζω ανεξαιρέτως τους συνεργάτες μου ή τα άλλα μέλη της ομάδας ____
20. Πάντα τελειώνω ό,τι αρχίζω ____